ARGE
Analiz

Kürt Sorununa İslami Bakış

ARGE
enstitü

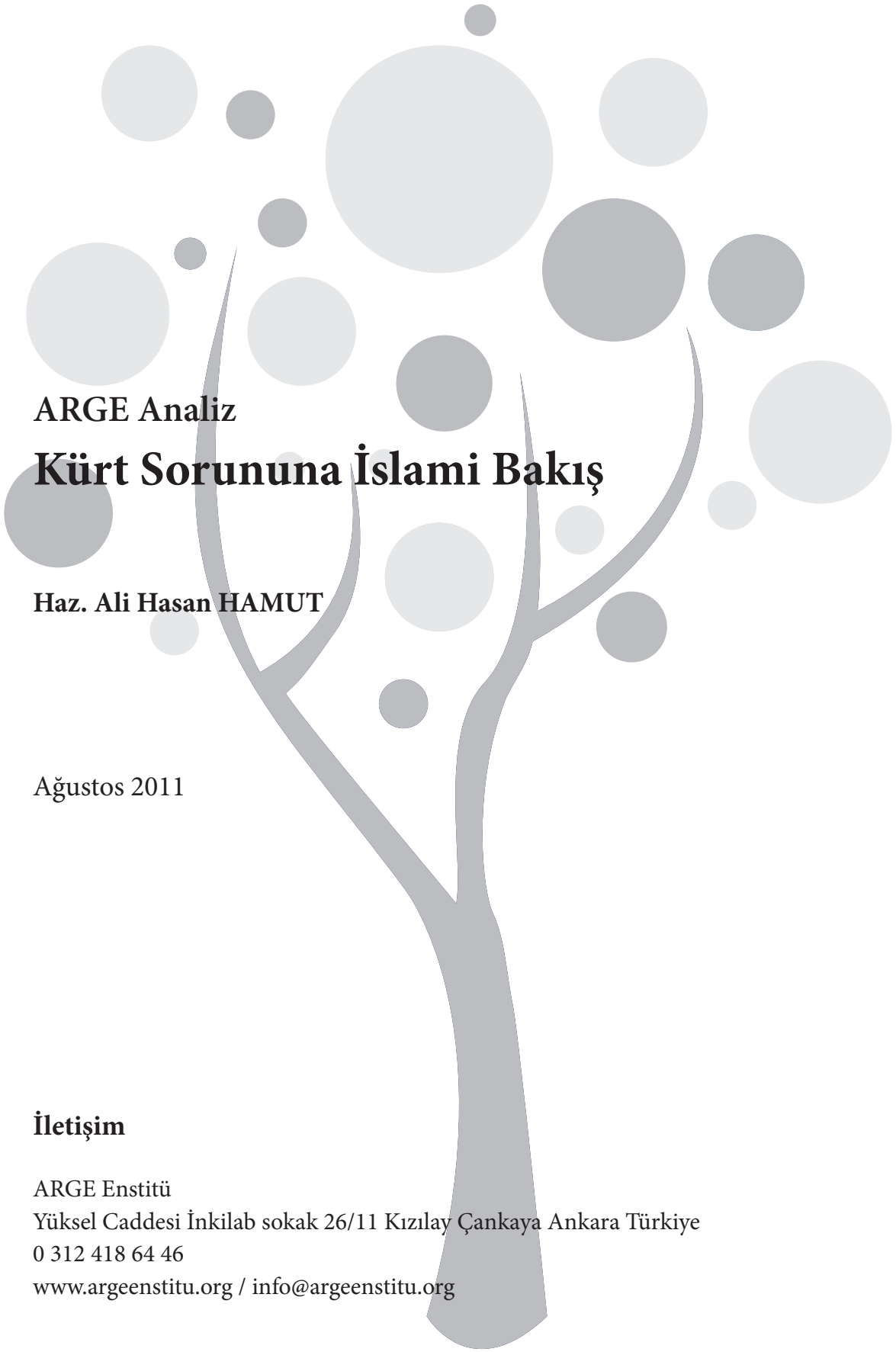

ARGE Analiz

Kürt Sorununa İslami Bakış

Haz. Ali Hasan HAMUT

Ağustos 2011

İletişim

ARGE Enstitü
Yüksel Caddesi İnkilab sokak 26/11 Kızılay Çankaya Ankara Türkiye
0 312 418 64 46
www.argeenstitu.org / info@argeenstitu.org

ARGE Analiz

Kürt Sorununa İslami Bakış

İçindekiler

Giriş	6
Milliyetçilik ve Ulus Devletin İnşası	7
Şeyh Said Kıyamı Etnik mi? Ümmetçi miydi?	8
1938 Dersim Ayaklanması ve Seyit Rıza	11
Bir Medeniyet Projesi: Bediüzzaman Said-i Kurdî	12
Kürdistan'da Modernleşme Projesi: PKK	15
Hizbullah Tecrübesi	18
Kürdistan'da Öne Çıkan Diğer Oluşumlar	18
Atasoy MÜFTÜOĞLU Söyleşisi	21
Ayhan BİLGEN Söyleşisi	22
Muhsin ARSLAN Söyleşisi	23
Ali KAÇAR Söyleşisi	24
Mustafa İslamoğlu'nun Kürt Sorununa Yaklaşımı	26
Mazlum-Der'in "Kürd Sorunu Forumu"ndan Notlar	27
Kürt Sorununa Medeniyet Perspektifinden Bakmak	31
Sonuç Yerine	33
Katkıda Bulunan ve Faydalınanlar	34

GİRİŞ

ARGE Enstitü olarak ilk analiz konumuzu; Türkiye'nin kanayan yarası Kürt meselesine ayırdık. Cumhuriyetle yaşıt olan bu sorunu ele alırken özel bir kronoloji takip etmeye çalışarak hazırladığımız metinde, konuyla yakından ilgili kişilerle yaptığımız söyleşilerle sorunun kaynağına inmeye çalışacağız.

Kürt meselesinin tanımlanmasına ve çözümüne dair şimdiye kadar birçok çalışma mevcuttur. Biz bu çalışmada böyle yoğun bir literatüre sahip Kürt meselesi konusunu alışık olunmadık bir şekilde İslami bir perspektifle incelenmeye çalışacağız. Böylelikle bu analizi Şeyh Said'den Seyyid Rıza'ya, Said-i Kurdi'den Hizbullah tecrübesi de dahil geniş bir alana yaymaya çalışacağız. Öncelikle aceleci bir tavırla, düşünülmemiş çözüm önerilerinden ziyade, sorunun doğru teşhis edilmesini daha uygun buluyoruz. Bu çalışmada bahsettiğimiz söz konusu eksikliği elimizden geldiği kadar gidermeye çalışacağız.

Köklerinde İslam medeniyetini barındıran bu toprakların halkları etnik ayrım politikalarıyla ayrıştırılmış, kutuplaştırılmış, çatıştırılmıştır. Böyle bir varsayım üzerinden geldiğimiz noktanın çözümlemesinin ancak yine bu noktadan geriye doğru yapılacak bir akıl yürütmeyle mümkün olduğuna inanıyoruz. Bu çeşit bir akıl yürütmeyle bu güne kadar ideolojik bakış açılarıyla dönüştürülmüş olan sorunun yalın haline ulaşmayı hedefliyoruz. Böylelikle gerçek anlamda bizleri bütünleştirecek olan ve her kesimin üzerinde uzlaşacağı bir üstkimliğe ulaşacağımızı düşünüyoruz. Bu çalışmayla en azından mevcut çıkmazlara alernatif bir model ortaya koymaya ve çözümsüz gibi görünen sorunların farklı okumalar ve bakış açılarıyla çözülebileceğine dair inancımızın daha çok kişi tarafından paylaşılmasına olanak sağlayacağını umut ediyoruz.

Kişilerin/kurumların/halkların özgürce yapacağı tercihlerle tarihi derinliğimizdeki medeniyeti canlandırmalı ve etnisitelerden sıyrılıp ümmet algısıyla dünya siyasetine ortak olmalıyız. Bu sayede dünyadaki zulme maruz kalan bütün halklar için tekrardan bir hayat algısı inşa edebiliriz.

Milliyetçilik ve Ulus Devletin İnşası

Milliyetçilik düşüncesi genellikle Fransız Devrimi'yle başlatılır. Fransız Devrimi, bir burjuva devrimi olarak tarihe geçmiştir. Dolayısıyla milliyetçilik de bir burjuva ideolojisidir.

Fransız Devrimi'nin sloganı eşitlik, özgürlük ve kardeşliktir. Ne yazık ki devrimin getirdiği bu kavramlar milliyetçiliğin farklı şekillere bürünmesiyle milliyetçilik/ulusçuluk ideolojileri içinde anlamını yitirmiştir. Fransız Devriminde de bu kavramların ne kadar geçerli olduğu da ayrı bir tartışma konusudur.

Bu devrim milliyetçilik ideolojisiyle beraber modern dünyanın ve ulus-devletin vazgeçilmez iki temel kavramının da temelini atmıştır: Halk egemenliği ve Sekülerlik. Modern devlet, kendini bu ikisi üzerinden meşrulaştırır. Modern devlet artık bir kralın soyuna dayanmamaktadır ve iktidarda bazen kral bile olsa meşruiyetini halk egemenliğinden, ulusal egemenlikten alır. Bu kavramlar milliyetçiliğin kendini tanımlamasında/oluşturmasında çok etkili olmuştur. Bu kavramların beraberinde getirdikleriyle milliyetçilik, kendini tanımlarken dini geri plana atmıştır. İnsanlar önceden kimliklerini din üzerinden sağlarken aynı zamanda eşitsizliklerini de din üzerinden sabitleyebiliyordu. Oysaki milliyetçilikle beraber artık bunun yerine 'ulus' geçti. Ulus devletlerin inşası ve bu bağlamda ortaya çıkan modernleşme hareketinin/aydınlanma felsefesinin Osmanlı İmparatorluğu ve İslam Dünyasında yarattığı kavram kargaşası ve kirliliğin yansımaları, bu yenidünya düzenini/yeni kavramları/yeni düşünceleri yani yabancılaşmaları doğurdu.

Milliyetçiliğin modern dünyaya sunduğu ulus devlet fikri bu bağlamda Batı Avrupa'dan başlayarak bütün dünyayı etkisine aldı. Önce Fransa ve İngiltere, sonra orta Avrupa, Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu daha sonra Doğu Avrupa, Balkanlar ve nihayetinde Osmanlı İmparatorluğu'nu etkisi altına aldı. Bu yayılmadan nasibini alan, farklı milletleri içinde barındıran Osmanlı tebaası da parçalanarak T.C. başta olmakla beraber kendi ulus-devletlerini kurdu. Lakin tek halk bundan müstesnaydı: Kürtler…

Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat Fermanının ilan edilmesinden sonra devletin merkezileşme isteği ile Cumhuriyet döneminin temsil ettiği kopuş, sorunun belli başlı başlangıç noktalarını teşkil eder. Bu da çok dinli, çok etnik gruplu, çok kültürlü Osmanlı toplum modelinden tek boyutlu ulus devlete adım atılması ile bugünki sorunları doğurdu. Ulus devlet, ümmetin birliğini parçalamış, tarih boyunca bir arada, yan yana ve barış içinde yaşayan ümmeti milletlere bölmüştür. Özünü teşkil eden niteliği dolayısıyla ulus devlet, etnik temelde üniter ve totaliter olmak zorundadır. Bu ise başka etnik toplumların varlığını yok saymayı ve diğer etnik gruplar içinde asimilasyonu gerektirir. Böyle bir proje haliyle baskıcı ve totaliter olacaktır. Devlet-milliyetçilik ilişkisi bu nedenle son derece önemlidir çünkü devlet, bütün hâkimiyetini milliyetçilik üzerinden meşrulaştıracak bir zemin bulur.

Türkiye'de ulus devletleşme süreci tek ulus yaratma projesini de zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle Kürtler ulus devletin baskıcı ve totaliter politikalarına yıllarca maruz kalmışlardır. Böyle bir ortamda kaçınılmaz olarak inkâr politikaları sürekli artış göstermiştir. Dinin geri planda kaldığı bu dönemde uygulanan politikalar önceden beri din ve kültür ortaklığı üzerinden bir arada yaşayan insanların ayrışmasına neden olmuştur. Bu yabancılaştırma politikalarına maruz kalan halklardan biri olan Kürtler kısa sürede mevcut sisteme karşı bir hak ve adalet mücadelesi başlatmıştır. Şeyh Said ayaklanması, Bediüzzaman Said-i Kurdi hareketi, Dersim ayaklanması, Ağrı ayaklanması vb. gibi devletin zulmüne karşı kanaat önderlerinin önderliğinde özgün metotlarla aynı amaç için harekete geçmişlerdir. Bu ayaklanmaların ortaklaştığı temel problemse mevcut rejimin uyguladığı İslam karşıtı/milliyetçi politikalardır.

Şeyh Said Kıyamı Etnik mi? Ümmetçi miydi?

Resmî bakış olarak 'isyan' denmiş ama Şeyh Said olayları hayal kırıklıkları sonucu oluşan fiilî bir durumdu. Osmanlı varisi olan bir Türkiye'ye karşı bir hareket olsa buna isyan denilmesi kabul edilebilir; ancak iş öyle değil aynı coğrafyanın bir parçası olarak, varlığını sürdürmeye yönelik bir hak talebiyse nasıl isyan olarak tanımlanabilir?

Elbette Şeyh Said hareketinde Cumhuriyet'in İslam'dan uzaklaşmasının, yapılan devrimlerin yeri vardır; ama Şeyh Said de dâhil devletin isyan dediği bu hareketleri incelediğimizde önceden hazırlanmış, planlanmış bir başkaldırı olayı değildir. Bu nedenle de bu hareketler tek başına bir isyan olarak nitelendirilemez, bugün de nitelendirilemez. Çünkü neye isyan, kime isyan, niçin isyan? Bu soruların cevabını bulmak gerekir ki en azından devlet penceresinden bile 'isyan' diyebilelim. 'Siyasi isyan', kurulu olan ve adaletle işleyen bir düzeni bozmak veya yıkmak için şiddete başvurmaktır. Kaldı ki 1920'de kurulan TBMM'de yer alan Kürt temsilcilerinin Cumhuriyet'in kuruluşunda rol aldıklarını ve Cumhuriyet'e karşı bir itirazlarının olmadığını da biliyoruz. Olayları, Cumhuriyet rejimine karşı bir isyan olarak nitelendirmek pek gerçekçi değildir. Problem Cumhuriyet uygulamalarıyla başlamıştır. Sorun, uygulamalardadır. Mezopotamya'nın beş bin yıllık, Osmanlı'nın da yaklaşık dört yüz yıllık sadık tebaası olan Kürtler, 1924 Anayasası ile yok sayılmıştır. Kürt kimliğinin yok sayılması sadece tarihsel bir gerçeği ortadan kaldırmaktan ibaret değil, başlı başına bir milletin aşağılanmasıdır. Beş bin yıllık bir millet tarih sahnesinden silinmek istenmiştir. Kürtler, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Türkleri sayılmıştır. Kürt kimliği, ilk olarak bu tarihten itibaren sorun olarak Türkiye'nin

siyasal gündemine gelmiştir. Buna göre Şeyh Said olaylarının yeni durumu ret, 1924 Anayasasına itiraz, dayatmaya başkaldırı veya Kürtlerin kurulu yerleşik düzenlerine yapılan müdahalelere karşı ayaklanma olarak nitelendirilmesi gerçeğe daha yakın olacaktır. Bu ret ve itiraz doğrudan Müslümanlıkla ilintilidir; çünkü inkâr edilen Kürt kimliğinin vazgeçilmez öğesidir, Müslümanlık.[1] Resmî teze göre bir isyan. Şeyh Said olaylarını isyan olarak nitelendirmek yasal bir zorunluluk. Hatta isyan olmadığını söylemek peşinen suç işlemek demektir. Bu yüzden, olayları objektif bir bakış açısıyla değerlendirmek mümkün değildir. Ancak bizim amacımız, geçmişte olanları övmek veya yermek, aktörlerini yargılamak değil; yeni bir bakış açısı ortaya koymaktır. Bir kez daha belirtmek gerekir; İsyan da, neye isyan? Niçin isyan? Kime isyan?

'İsyan', adalet ile işleyen bir kamu düzenini veya adalet üzerine inşa edilmiş bir toplumsal barışı bozmak için şiddete başvurmaktır. Şeyh Said liderliğinde başlayan olayları, yeni durumu ret, dayatmaya başkaldırı veya kurulu yerleşik düzene yapılan müdahaleye karşı ayaklanma olarak nitelendirmek gerçeğe daha yakın olacaktır.[2]

Şeyh Said'in ne Osmanlı sultanlarına ne de Kürt beylerine bir muhalefeti yoktu. Şeyh Said'in, Kürt siyasal hareketinin başında devlet başkanı olma gibi, dönemin idari yapısına aykırı olarak bir projesinin olduğuna ihtimal vermiyorum. Çünkü yargılanmasında, 'Diyarbakır'ı almayı başarmanız durumunda, bağımsız bir Kürdistan Krallığı mı kurmak istiyordunuz?' sorusuna Şeyh Said şöyle cevap vermiştir: 'Krallık bilmiyoruz. Benim yegâne maksadım, din hükümlerini tatbik etmekti. Kürdistan Krallığını kesinlikle düşünmedim.'[3]

Şeyh Said hareketinin iki önemli tarafı vardır. Biri aşiret düzenine son verilmesi ve hilafetin ilgası, diğeri de Kürtlerin yarım yamalak da olsa devam eden özgürlüklerinin son bulması. Şeyh Said ayaklanması, bu ikisinin bütünüdür. Birini diğerinden ayırt etmek yanlış olacaktır. Hareketin omurgasını oluşturan Zazaların dini hassasiyetleri dikkate alındığında, hareketin dinî yönünün daha ağır bastığını söyleyebiliriz. En azından Zazalar arasında hâlâ böyle bilinmektedir. Bugün bile ezici çoğunluk itibariyle Zazalar için din aidiyeti, etnik ve dil aidiyetinden önde gelmektedir. Zaten hareket lideri Şeyh Said de bir tarikat şeyhi ve saygın dinî şahsiyetti. Ayaklanmaya katılan Kürt aşiretlerini bir arada tutan Şeyh Said'in bu dinî kimliği ve saygınlığı olmuştur. Belki de o dönemlerde, özellikle Zazaların hareketi bir kıyam olarak nitelendirmesinin nedeni de bu olsa gerek.[4]

Bugüne kadar Şeyh Said ayaklanmasına özgürlük hareketi, bağımsızlık mücadesi diyenler oldu. Bunun ne tür bir hareket olduğunu anlamamız için ayaklanmanın amacına bakmamız gerekir. Ayaklanmayı 'Kürt Özgürlük Hareketi' olarak tanımlayanlar var. Konjonktürel olarak bakınca her milletin bağımsız bir devlet kurmaya yöneldiği, hatta aynı milletin birkaç devlet kurmak istediği bir dönemde Kürtlerin de bağımsız bir devlet talebiyle ayaklanması, bir özgürlük hareketi olarak nitelendirilmiştir. Gerçekten, o dönemlerde, Batı desteğinde devlet kurmak için mücadele veren

1 Abdulbaki Erdoğmuş Kitabı Mahzun Mezopotamya, (söyleşi: Mehmet Bekaroğlu), Elips Kitap, s. 55-56, Ankara, 2008

2 A.g.e, s. 98

3 Abdulbaki Erdoğmuş Kitabı *Mahzun Mezopotamya*, (söyleşi: Mehmet Bekaroğlu), Elips Kitap, s. 66, Ankara, 2008

4 A.g.e, s. 58

unsurların, neredeyse tamamına yakını, aşiret düzeni içerisinde yaşayan toplumlardı. Kürtlerde çok farklı toplumsal bir yapıya sahip değillerdi. Bu anlamda devletin, Kürtlerin geleneksel düzenlerini ve yaşam tarzlarına müdahale etmesi, özgürlüklerine bir müdahaledir; ancak kurulu bir siyasal düzene karşı başkaldırı olmadığı için isyan değildir. Bazı Kürt aydınları ve Kürt siyasetçilerinin öne çıkardığı modern özgürlük hareketleri de değildir. Kürtler açısından da özgürlük ve bağımsızlık hareketleri değil, devlet dayatmasıyla karşı karşıya kalmış bir halkın geleneksel duruşudur. Nedir bu dayatma? Kürtler feodal düzen içerisinde aşiret yapısıyla yaşayan ve merkezî hükümette de beylikler aracılığıyla bağlı olan bir halktı. Her ne kadar 'Kendisini Türk hisseden herkes Türk'tür' denilmişse de Türk etnik kimliğine dayalı bir ulus-devlet projesi söz konusuydu. Cumhuriyet devrimleri, Osmanlı milletinin bakiyesi olan Anadolu ahalisinden modern bir Türk ulusu çıkarma ameliyesidir. Kürtlerden, bu projeye dâhil edilmek üzere, kimliklerini inkâr etmeleri istenmiştir. Kürt kimliği dediğimiz şey asla Müslümanlığın dışında bir şey değildir, o nedenle Şeyh Said olayında güçlü dinî vurgular vardır. Şeyh Said olayı dâhil Kürt ayaklanmaları, devletin tahrik ettiği, teşvik ettiği, zorladığı hareketlerdir. Olayların oluş biçimi de bu şekildedir kurma vardır, oyun vardır, provokasyon vardır. Bu ayaklanmalar, hazırlanmış bir planın parçasıdır. Kürtler isyancı posizyonuna düşürülerek, varlıklarına son verilmek, geçmişleriyle birlikte gelenekleri, ruhları, beyinleri, hatta duyguları teslim alınmak istenmiştir. Önderleri, imkânları, potansiyelleri yok edilerek Türkleştirilmek istenmiştir.

Şeyh Said ayaklanması ile ilgili özetle söylenebilecek söz, Müslüman Kürtlerin Müslüman halifelerine ve hilafet makamına sahip çıkarak kendi tarihsel haklarını, dinî ve yerel değerlerini, varlıklarını ve yurtlarını korumaktır. Harekete, Sultan Abdulhamid'in kurduğu Hamidiye Alayları'nda yer alan Kürt liderlerinin öncülük yapması, bunu açıkca göstermektedir. Kimine göre Jön Türklere, Türk milliyetçiliğine ve modernleşmeye boyun eğmeyen Kürtler; mürteci, bölücü, hain ve asi sayılmışlardır. 'İsyan' nitelemesinin özü de budur.[5]

Modern ulus-devlet olmanın gereği olarak yapılmak istenen; dini, devlet ve toplum hayatından çıkarıp vicdanlara hapsetmek, etnik farklılıkları da 'Türklük' potasında eriterek yok etmek. Bugün Türkiye'de yaşanan Kürt sorunu dâhil bütün problemlerin temelinde bu var. PKK'da dâhil hiçbir Marksist Kürt örgütün, Şeyh Said hareketini sahiplenmemesi, bu dinî ve geleneksel yönünün ağır bastığını gösterir. Tekrar vurgulamak gerekirse; Şeyh Said hareketi doğal bir tepkidir, kesinlikle ulusalcı bir hareket değildir. Ulusalcılığı engelleyen faktör, dinî şahsiyetlerin önderliği ve halkın geleneksel çizgisinin Müslüman olmasıdır.[6] Şeyh Said hareketi, 'irtica' parantezine alınarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin sistemi yerleştirmek için başvurduğu baskı ve kıyımları, Batılı devletler nezdinde meşrulaştırmak için gerekçe olarak kullanılmıştır. 1923 yılından bugüne, Kürt hareketlerinin hiçbirisinin; önceden planlanmış, halkın katılımıyla başlayan bağımsız bir Kürt devleti hedeflerinin olmadığı söylemiştik. Bir müdahale ve zorlama sonucu ayaklanmaya dönüşen ve isyan gerekçesiyle kanlı bir şekilde bastırılan bu hareketler üzerinden Türkiye'nin Batı'ya yakınlaştırılması ve modernizasyonu sağlanmıştır.[7]

5 Abdulbaki Erdoğmuş Kitabı *Mahzun Mezopotamya*, (söyleşi: Mehmet Bekaroğlu), Elips Kitap, s. 96, Ankara, 2008

6 A.g.e, s. 78

7 A.g.e, s. 95

Şeyh Said hareketi, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kürdistan'da, dini ve etnik modernleştirme/yabancılaştırma projelerine ve uygulamalarına bir karşı-tepkidir. Şeyh Said'in bu tepkisi, yeni yönetimin, toplumu İslam medeniyetinden koparma çalışmasına karşı verilmiş doğal bir reflekstir. Mahkeme'de söyledikleri ayaklanma sebebini açıkça ortaya koyar: Kendisinin şafi olduğunu ve eğer devletin başı İrtidad ederse savaşmanın kendisine farz olduğunu söyler.

1938 Dersim Ayaklanması ve Seyit Rıza

Dersim denince akla ilk gelen, ayrımcılık, dışlanmışlık, katliam, isyan, kısacası 'öteki'. Belki de adının Tunceli olarak değiştirilmesinde, bu olumsuzlukların hatırlanmaması da düşünülmüş olabilir. Aslında Cumhuriyet dönemiyle başlayan sorunlarla yanlız anılmamıştır Dersim. Tanzimat dönemindeki gelişmelere paralel olarak bu bölgede zaman zaman çok ciddi ve kanlı olaylar yaşanmıştır. Bu olayların tarihçesi Tanzimat ötesine bile uzanabilir. Merkezi yönetimlerin, Dersim toplumsal yapısına ve özerk yönetimine müdahaleleri hep kanlı olmuştur. Dersim, yani Alevi toplulukları, Yavuz Sultan Selim'den beri Osmanlı'ya hep mesafeli durmuştur. Maalesef Osmanlı, gayrimüslimlere gösterdiği hoşgörü ve adaleti alevi topluluklarına göstermemiştir. Bu nedenle olmalı ki, Osmanlı döneminde Sünni çoğunluğun baskısı altında kalan Aleviler, Cumhuriyet'in kurluşundan itibaren, kimlikleri yok sayılmasına rağmen sistemin yanında yer almış ve her türlü dayatmacı uygulamaya katlanmışlardır. Bu kaygılarla politik tercihlerini bile İsmet Paşa ve CHP'den yana yapmışlardır.

İnönü, 1925-1935 yılları arsında uygulanan bir planın sonuçlarını yerinde görmek ve yeni politikaları hayata geçirmek için Doğu, Güneydoğu ve Doğu Karadeniz bölgelerini kapsayan bir inceleme gezisi düzenler. Asıl amacı Türkleştirmeye direnen bazı yöreleri ve aşiretlerin durumlarını yakından görmektir. Özellikle Dersim'i içine alan yeni bir operasyona bu gezide karar verdiği bilinmektedir. Hazırladığı 'Kürt Raporu' ile Tunceli için yeni bir kanun hazırlanarak TBMM'den geçirilir ve Tunceli yeni hedef bölge olarak seçilir. 1930'lu yıllarda yaşananlar, geçmişten pek de farklı olmamıştır. Dersim yerel yönetiminin özerk konumunu sürdürme isteği, yeterli bir gerekçe olarak isyan diye nitelendirilmiştir. Yüz yıllarca kimliğini, kültürünü koruyarak yaşamını sürdüren bu bölge insanları da bir oldubitti dayatmasıyla karşılaşmışlardır. İsyan diye nitelendirilen olaylar, bu bölge insanının kendisini savunmasından başka bir şey değildir. Dersim bölgesinin en büyük aşiretlerinden biri Kureyşan aşiretidir. Reisi de o dönemlerde Seyyid Rıza Efendi'dir. Merkezi yönetimin müdahalesine direndiği gerekçesiyle idam edilmiştir. Seyyid Rıza'nın idama götürülürken etrafına seslendiği şu ifadeler çok anlamlıdır: Evlade Kerbelayime, be gunayime, aybo, zulmo, cinayeto.[89*]

Seyyid Rıza yıllardır bölgede nisbeten özerk bir şekilde yaşarken, ulus devletin merkezileşmesi karşısında sessiz kalamamıştır. Aslında idama götürülürken söyledikleri ulus devletin ayıbı, günahı, cinayetine bir tepkiydi.

8 Abdulbaki Erdoğmuş Kitabı *Mahzun Mezopotamya*, (söyleşi: Mehmet Bekaroğlu), Elips Kitap, s.100-101, Ankara, 2008

9 * Kerbela evladıyım, günahsızım, yaptığınız ayıptır, zulümdür, cinayettir.

Bir Medeniyet Projesi: Bediüzzaman Said-i Kurdî

Bediüzzaman'ın Kürt olması ve Kürtlerin örgütlü etkinliklerinde işgal ettiği konum, hayatının en tartışmalı kısımlarını oluşturur. Millet ve milliyet hakkındaki düşünceleri açık olan ve bu düşüncelerini her fırsatta ifade eden bir insanın etnik kökeninin bunca tartışılır olması muammadır. Hayatı hakkında az çok fikir sahibi olan herkesin anlayabileceği konuların, taban tabana zıt düzlemlerde tartışılıyor olması tartışmanın taraflarının meşruiyet krizlerini Bediüzzaman üzerinden çözme girişimi olarak değerlendirilmelidir. Bediüzzaman'ın yazdığı hiçbir yazıda, kendi Kürtlüğünü reddettiğine rastlanmaz. Cumhuriyetten sonra yürütülen projenin homojenleştirme politikalarına takılmamak için, Kürtlük vurgusunu geri çekmiş olması bir tedbirden öte anlam taşımamaktadır. Bütün bunlara rağmen Bediüzzaman'dan bir 'Türk-İslam mütefekkiri' yaratmaya çalışmakla, Bediüzzaman'ı Kürt milliyetçiliğinin aktif bir unsuru olarak vaaz etmek aynı meşruiyet krizine işaret eder.

Bu kriz, Cumhuriyet'in Kürtlere yönelik inkar politikalarından, Türk Milliyetçiliğinin Nurcu harekete sirayetinden ve Bediüzzaman'ın Emirdağ hayatına denk gelen günlerde Türkiye'nin girdiği anti-komünist rotadan beslenmektedir. Bu krizin, Bediüzzaman'ın, özellikle Emirdağ yaşamından sonra devlet düzeyinde kabul görme doğrultusunda attığı adımlardan, uzlaşma arayışından beslenmesi bir olgudur. Ancak bu tutum Eski Said döneminde Kürt kimliğiyle yaptığı etkinlikleri ret düzeyine hiçbir zaman ulaşmamıştır. Takipçilerinin önemli bir kısmının Eski Said'i paranteze alarak Kürt kimliğini geriletme ya da Eski Said'in eylemlerini kabul edilebilir bir kıvama getirme çabaları gözden kaçırılmamalıdır. Kürt Said inkar edilerek Bediüzzaman Said Nursî tam anlaşılamayacak, eksik kalacaktır.[10]

Türkçe'yi otuzlu yaşlarda öğrenen, yayımlanmış ilk yazısını Kürtçe yazan, önde gelen Kürt aktörleriyle İkinci Meşrutiyet günlerinde kurduğu ilişkiyi Kürt tarihinin en önemli örgütlerinden birisinde (Kürdistan Teali Cemiyeti) kuruculuk yaparak sürdüren, işgale karşı aktif tutum alan, Kürtlerin kaderi konusunda çeşitli girişimlerde bulunan bir insandır söz konusu olan.[11]

Bediüzzaman'ın İstanbul'a gelmeden önce Van'da yaşadıkları bu açıdan önemlidir. İslam'ın modern gelişmelere maruz kalmasının bireysel iman üzerinde yarattığı travma ve Müslümanların kendi üzerlerine düşünme süreçleri dönemin bir gerçekliği olarak dikkate alındığında, Van'da Said'in düşüncesini meşgul eden sorunun toplumsal kurtuşun referansı olmaktan giderek uzaklaşan dinin, yeniden referans olabilmesinin yollarına dair bir arayışı barındırdığını söylemek abartı değildir. Millet, Milliyet, devlet, siyaset gibi modern kavram ve kurumlarla sezgi düzeyinde kurduğu ilişkinin Van'da belirginleştiği ve bir tutum geliştirmeye zemin hazırladığı anlaşılmaktadır. Modern gelişmelerin gündelik yaşama soktuğu bu kavram ve kurumlar karşısında kendi referanslarına sadık kalarak, ret ya da kabul ikilemine girmeden, kendi referanslarını günün sorunlarını kavrayabilecek bir düzeyde yeniden inşa etme ihtiyacı duyduğu söylenebilir. Bir anlamda el yordamıyla sürdürülen inşa çabasının 19. yüzyıl Müslüman düşünürlerinin çizgisinden ilerlediği, İslam'ın hurafelerden

10 Cemalettin Canlı/Yusuf Kenan Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, İletişim, s. 239, 1. Baskı, İstanbul, 2010

11 A.g.e, s. 244

temizlenmesi ve İslam ortaçağı'yla bir hesaplaşma içinde gerçekleştiği söylenebilir. Başka bir deyişle Said, yaşanan gelişmelere dinin içinden bir cevap ve çözüm arayışının gerekliliğini sezmiş, bu doğrultuda bir çaba içine girmiştir denilebilir. İçeriden cevap ve çözüm arayışının, Said'in Mardin sonrasındaki yaşamının temel eğilimlerini belirlediğini bir kez daha kaydetmek gereklidir. Çünkü bu eğilim zaman zaman bir savunma/kapanma refleksine yol açsa da, bir düşünür olarak Said'i Bediüzzaman'a taşıyan eğilimdir.[12]

Dönemin önemli tartışma başlıklarından birisi olan İslam'ın ilerlemeye engel oluşturup oluşturmadığı konusu dikkate alındığında, Molla Said'in pozitif bilimlere karşı takıntı düzeyindeki ilgisinin gerçek anlamı daha iyi anlaşılacaktır. Molla Said bugünlerdeki tartışmalardan/okumalardan yaşamının kalan kısmına damgasını vuracak sonuçlara ulaşmıştır. Her şeyden önce, İslam'ın ilerlemeye engel olduğu düşüncesine karşı, bilimsel gelişmelere Kuran'ın cevaz verdiği düşüncesine sarılıp, bilimsel gelişmelerle Kur'an arasındaki uyumun gösterilmesi için eğitim alanında çalışmak gerektiği sonucuna varmıştır. Molla Said'in ulaştığı bu sonuç İslam'ın evrensel boyutlarının bilincinde olunsa da yerel çözümler düşünüldüğünü göstermektedir. Medresetü'z-Zehra örneğinde olduğu gibi bunlar eğitim esaslı çözümlerdir.

Said-i Kurdî'nin Müslüman kimliğinin tamamlayıcı unsuru olarak Kürtlüğünün, veri olmaktan çıkıp, bir kimliğe dönüşmesinin bugünlerde şekillenmeye başladığını kabul etmek gerekmektedir. Bu kimliğin asıl olarak açığa çıktığı ve kendi ifade dilini olgunlaştırdığı yer İstanbul olsa da etnik aidiyetlerin millî kimliğe dönüşmesinde Van şehri dinamik bir mekân olarak Said üzerinde etkili olmuştur.[13]

Bediüzzaman Said-i Kurdî İstanbul'da tımarhaneye hapsedildikten sonra İstanbul'dan uzaklaştırılmak istenmiştir. İstanbul'da bazı tavır ve vaziyetleri şüpheyle karşılanmıştır. Bu şüphe onu akıl hastanesine ve arkasından cezaevine kapatılmasına ve sonrasında İstanbul'dan uzaklaştırılmasına yol açacak kadar güçlüdür. Aşiretler arasında ayrılık yaratmaktan, fesat çıkarmaya varana dek tehlikeli davranışlara yöneleceği kuşkusu vardır. Bu kuşkunun dinî düşüncelerden öte, belirginleşen siyasal tutumlardan kaynaklandığı açıktır. Nitekim Said-i Kurdî yaşadıklarının Kürt olmasıyla çok yakın ilgisi bulunduğunu pek çok kez beyan etmiştir.

'Ey Kürdler!... Tımarhaneyi kabul ettim, Kürtlüğü lekedâr etmemek için irade-i pâdişahî ve maaş ve ihsan-ı şahaneyi kabul etmedim' (Nursî/ İçtimai Dersler, 2004; 462). Yine aynı yerde söylediği 'Ve cesaret, ve sadakat, ve diyanetin ünvanı olan tabiî Kürtlükle iftihar ediyorum. Nasıl ki, zaman-ı istibdatta bu tabiî Kürtlük için tımarhaneye düştüm' sözleri de İstanbul'daki yaşamına ve düşünsel durumuna ışık tutmaktadır.[14]

Bununla birlikte, başkanlığını Ayan meclisi üyesi ve Nehri şeyhlerinden Seyid Abdülkadir'in yaptığı Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti'nin yayın organı olan *Kürt Teavün ve Terakki* gazetesi ile

12 Cemalettin Canlı/Yusuf Kenan Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, İletişim, s. 100, 1. Baskı, İstanbul, 2010

13 A.g.e, s. 101

14 A.g.e, s. 115

Şark ve Kürdistan gazetelerinde yazılar yazan Said-i Kurdî, Kürt hareketlerinde sözünün ağırlığı olan bir kişi olarak belirginleşmektedir. Bu gazetelerde yazdığı yazıların hemen tamamında Kürtlerin eğitim sorunlarından, Osmanlı bütünlüğü içinde Kürtlerin görevlerinden söz etmektedir. Şark ve Kürdistan gazetesinin birinci sayısında, 2 Aralık 1908 (19 Teşrin-i Sani 1334) 'Kürtler Yine Muhtaçtır' adıyla çıkan yazı, '1908 baharında mabeyne verilen dilekçedir' tanıtımıyla yayımlanmıştır. Kürtlerin özelliklerinden söz eden bu yazı, eğitimsizliği ciddi bir sorun olarak tanımlamakta ve tedbir alınmasını istemektedir.

Bunun çaresi, örnek olacak şekilde bu konuda teşvik ve rağbete öncülük yapması için Kürdistan'ın üç ayrı noktasında: Biri; Artuşi Aşireti'nin merkezi olan Beytüşşebab'ta… Diğeri; Motkan, Belkan ve Sason ortasında… Biri de; Sıpkan ve Hayderan aşiretlerinin ortasında bulunan Van'da, alışılmış medrese adı altında dinî ilimlerle müsbet bilimlerin beraber (hiç olmazsa bu medreselerde ellişer öğrenci bulundurmak ve masraflarının hükümetçe karşılanması gerekir) okutulduğu üç tane öğretim yuvası kurulmalıdır. Bundan başka diğer bir kısım medreselerin de canlandırılması, Kürdistan'ın maddi ve manevi olarak geleceğinin garanti edilmesi açısından önemlidir. Bununla eğitimin temeli atılmış ve bu temel üzerine birlik ve beraberlik inşa edilecektir."[15]

Şeriatın yetersizliği iddialarıyla ihlal edildiği/etkisizleştirildiği tartışmalarında da Said-i Kurdî'nin çabası bir orta yol arayışı olarak tanımlanabilir. Mevcut şer'i anlayışların yetersizliğini teslim eden Kurdî, bu yetersizliği şeriatın esasına mündemiç bir durum olarak görmez. İlahi hükmün beşeri alanda yetersizliği söz konusu değildir ona göre. Şimdiki sorunlar uzun bir süredir şer'i hükümlerin uygulanmaması ve şeriat dışı fikirlerin/uygulamaların şeriatmış gibi uygulanmasından doğan bir karmaşadan kaynaklanmaktadır. Bu esas olarak dinin gerçek ve doğru hükümlerinden uzaklaşmadır. Dinin gerçek ve doğru hükümlerine dönüldüğünde yaşanan sürecin gerekleri bulunabilir, uygulama alanına taşınabilir. Güncel sorunlara çözüm Kur'an'da ve sünnette vardır. Bunu görmek için İslam'ın din dışı unsurlardan arındırılması gereklidir. Arınma engelleri kaldırırken, olanakları da ortaya çıkaracaktır. Olanaklar, süreç içinde insanların yaşamına dâhil olmuş, ancak geçerli din anlayışları tarafından, dinle ilişkileri görülmemiş/kurulmamış bilimsel, siyasal-toplumsal gelişmelerin dinle bağının kurulmasından, daha doğrusu din çerçevesinde yerinin tayin edilmesinden doğacaktır. Çünkü ilke olarak İslam, bilimsel gelişmelere engel olmak bir yana, tüm bilimsel gelişmelerin müjdecisidir. Esas olarak bu arınmayla din yeni bir şey bulmuş olamayacak, zaten kendisine ait olanla yeniden buluşacaktır. Bu buluşma gerçekleştiğinde Meşrutiyet kendisinden beklenen sonuçlara ulaşacak, devletin çöküşü önlenecek, hatta İslam dünyası için yeni bir gelişme/yükselme çağı başlayacaktır.[16]

'Ben ekmeksiz yaşarım, hürriyetsiz yaşayamam. İman ne kadar gelişirse hürriyet o kadar parlar. İşte Asr-ı Saadet.'[17]

Bediüzzaman Said-i Kurdi bu toplumun hastalığını derinlerde tespit etmiş bir mütefekkirdi. Temel hastalığımızı imanda görmüş ve toplumun imanını kurtarmaya kendini adamıştı. Belki onun

15 Cemalettin Canlı/Yusuf Kenan Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, İletişim, s. 124-125, 1. Baskı, İstanbul, 2010

16 Cemalettin Canlı/Yusuf Kenan Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, İletişim, s. 138, 1. Baskı, İstanbul, '2010

17 Abdulbaki Erdoğmuş Kitabı *Mahzun Mezopotamya*, (söyleşi: Mehmet Bekaroğlu) Elips Kitap, s.115, Ankara, 2008

projeleri hayata geçirilmiş olsaydı bugün Kürt sorunu konuşulmayacaktı. Ümmet, bu sorununu önceden çözmüş olacaktı.

Saidi Kurdi'in Kürdistan'da inşa etmeye ve geliştirmeye çalıştığı medeniyet algısının yukarıda yapılan izahatinden sonra yine bu çalışmanın sonuçlarından biri olarak kabul edilen, Fethullah Gülen'in önderlik ettiği nur hareketinin söylemleri arasındaki farklılıkları ülke siyaseti bağlamında incelemek gerekmektedir. Said'in Kürdistanda inşa etmeye çalıştığı eğitim sistemi ile Gülen'in günümüzde oturttuğu eğitim sistemi arasındaki farklılıkları değerlendirmek bu yazının sınırlarını aşacağı için başka bir çalışmaya bırakıyoruz.

Nur hareketinin eğitim, söylem ve faaliyetlerinde göze çarpan türk milleyetçiliği "Kürt sorununu" çözmekten çok bazı düzlemlerde tetiklemektedir. Herhangi bir sivil toplum örgütünün e adına olursa olsun mevcut devlet ve hükümetlerle olan yakın ilişkisi akla bazı soruları getirir. Bu sorular cevaplanırken devlet ve sivil örgütler arasındaki ilişkilerin geçmişi bize yardımcı olabilir. T.C. devleti ve legal yada illegal olarak tasnif edilen bağımsız grupların ilişkilerinin tarihine baktığımızda bizzat devletin yada bağlı olduğu iddia edilen güçlerin istediği doğrultuda bir denge politikası izlendiği aşikardır. Bu denge politikasını devletin karakteristik bir özelliği olarak düşündüğümüzde bu gün sorulması gereken soru devletin çatıştığı güç olarak PKK karşısında konumlandırdığı dengeleyici unsurun ne olduğudur. Herkesin bildiği üzere 90'lı yıllarda PKK-Hizbullah çatışması sürerken bunun devletin bir denge politikası olduğunu ileri sürenler oldukça fazlaydı. Bu görüş herkes için ikna edici olmasa bile devletin denge politikasına örneklik teşkil edebilir. Yalnız devletin değişmez politikaları düzenli olarak değişen iktidarlar ve şartlar bağlamında değişebilir. Bu yüzden devletin PKK ile süren çatışması, Hizbullahın 2000'lerdeki operasyonlar sonucunda çözülmesiyle beraber dengesini yitirmiştir. Resme böyle bakıldığında bozulan dengenin yeniden nasıl sağlanacağı sorusu akla gelmektedir. Bu denge sağlama işleminin yürütücüleri olarak mevcut iktidar ve politik düzlem hesaba katıldığında şöyle bir sonuca ulaşmak mümkündür. Bugün dengeleyici herhangi bir politikadan, silah ve şiddet içeren bir çözümden ziyade daha fazla sivilleşmiş ve çatışmanın beslendiği bölgelerde yaşayan insanların sosyal sorunlarıyla daha ilgili, halkın inançlarıyla tezatlık içermeyen çözümler beklemek daha akla uygundur. Böylece Fethullah Gülen'in Türkiye'nin doğusunda günden güne artan yatırımları bölgeye olan ilgisini açıkça göstermektedir. PKK'nin bölgedeki huzurunu kaçıran ve halk desteğini zayıflatan bu tür gelişmeler PKK karşısında illegal kabul edilmeyen bir hareketin mevzi kazandığını göstermektedir. Bu sonuçlar ışığında, Gülen hareketinin Türkiyenin doğusundaki faaliyetleri, devlete daha yakın bir konumdadır ve bölgedeki toplumsal, siyasi vb. alanlarda PKK'ye bir alternatif oluşturmuştur. Bu da, statükoyla dirsek teması bulunan Gülen hareketini terazide PKK'nın karşısına yerleştirmiştir. Bu konumlanma da çözüm mü? çatışma mı? doğurur, zaman gösterecek…

Kürdistan'da Modernleşme Projesi: PKK

Her şeyden önce sistemin sorun olarak gördüğü Kürtleri, PKK de sorun olarak nitelendirmektedir. Kürtler sadece sistem için değil, PKK için de sorundur. Bu itibarla sistem de PKK de Kürt halkları önünde bir engel ve sorun teşkil etmektedir.

PKK'nin yeni yeni oluşmaya başladığı dönemlerde Abdullah Öcalan ve arkadaşları çok iyi tanınan kişiler değildi, sadece korku ve tehdit üzerinden öne çıkan bir örgütün temsilcileriydi. Fakat; Eruh ve Şemdinli eylemlerinden sonra görüldü ki PKK hiç de sanıldığı gibi dikkate alınmaya değmeyecek, önemsenmeyecek bir örgüt değildi. Toplumsal bir tabanı olmasa da iyi organize olmuş, hedefleri iyi belirlenmiş ve bağlantıları iyi kurulmuş bir örgüt olduğu kesindi.[18]

PKK, başlangıçta emek mücadelesini temel alarak ortaya çıkmış olsa da sonradan Kürt ulusal hareketine dönüşmüş, konjonktürü ve fırsatları çok iyi değerlendirerek gelişmeleri lehine çevirebilmeyi başarmıştır. Tabiatıyla bunun böyle olmasında, dünyaya ve konjonktüre kulak tıkayan, Kürt meselesini çözemeyen devlet iktidarlarının büyük payı vardır.

Kürtlerin tarihinde PKK kadar profosyonel, organize olmuş ve uluslararası bağlantıları güçlü olan bir Kürt örgütü olmamıştır. Marksist-Leninist bir felsefe ve ideolojik temele dayanmasına rağmen kurumsallaşmış, örgütlü, kapsamlı ve tabanlı bir hareketi, salt terör örgütü olarak değerlendirmek artık doğru değildir. Sürece bağlı olarak sosyalist ideoloji yerini etnik milliyetçiliğe bırakmıştır. Çünkü Avrupa ülkelerinin örgüte desteği örgütün Marksist olmasından veya Türkiye'ye karşı başlattığı eylemlerinden değil etnik talepleri nedeniyledir. Örgütün talepleri, eylemleri Avrupa'nın beklentilerine ve kültürüne yabancılaştıkça Avrupa ülkeleri desteklerini geri çekmiş ve örgütü terör örgütü olarak tescil etmişlerdir.

Etnik taleplerin şiddet üzerinden bile olsa, uluslararası meşruiyeti vardır. Orta Doğu'da bir Kürt devleti eksikliğini Avrupalılar da kabul ediyor. Ancak, Barzani ve Talabani'den farklı olarak PKK'ye destek vermelerinin en önemli nedeni Türkiye düşmanlığı değil, PKK'nin laik, Batıcı ve Avrupa kültürüyle uyumlu olması beklentisindendir. PKK da belki de bu bilinçle mücadele içerisinde toplumsal modernleşmeyi ve sekülerleşmeyi bir yaşam tarzına dönüştürerek sürdürmüştür. T.C.'de bu nedenlerle el altından PKK'yı tahrik ve teşvik etmektedir…

Peki PKK hareketini laik bir hareket olarak tanımlamak mümkün mü? PKK'nin tırmanışa geçtiği 1984'ten bu yana hızlı bir Kürt sekülerleşmesi söz konusu ve PKK bir nevi modernizasyon projesidir. Laikliği; din dışılık, dini dışlamak veya toplum hayatından çıkarmak olarak görüyorsak bu doğrudur. PKK de laik bir harekettir bu anlamda. Daha önemlisi, PKK tabanı üzerinde siyaset yapan siyasal partiler, kendilerini bölgede laikliğin güvencesi olarak görmektedir. Bu anlamda CHP kadar katı bir laiklik refleksleri vardır. DTP/BDP'nin bu yöndeki politikaları, söylemleri ortada; BDP temsilcileri, bölgenin İslamlaşması ihtimaline karşı TSK ile aynı kaygıları paylaştıklarını açıkça ifade ediyorlar, "Bizi sınırlarsanız, şeriatçılar alanı doldurur" diyorlar.

Elbette bu yönüyle PKK, Kürtlere yönelik bir modernizasyon hareketidir. Bu anlamda, sadece dışarıdan değil içeriden de büyük destek gördüğü söylenebilir. Devletin yüzyılda yapamadığını, PKK ve yan unsurları yirmi yılda başarmıştır. Toplumun geleneksel kültürünü, yaşam tarzını, kılık kıyafetini büyük ölçüde değiştiremeyen modern Türk devletine karşılık PKK bunu kolaylıkla yap-

18 Abdulbaki Erdoğmuş Kitabı *Mahzun Mezopotamya*, (söyleşi: Mehmet Bekaroğlu), Elips Kitap, s. 10, Ankara, 2008

mıştır. PKK eliyle yeni bir kültür dayatılmıştır. Bugün en ücra kürt köylerinde bunun işaretini görmek mümkündür. Kent merkezlerinde ise sürekli bir değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. [19]

Kaldı ki; bu coğrafyanın önemli bir unsuru olarak, yıllardır karşılaştıkları zulüm, eziyet, katliam ve dışlanmışlık, Kürtleri zaten ötekileştirmiş ve emperyalistlere zorunlu olarak yakınlaştırmıştır. Bu coğrafyada Kürtler kadar itilen, dışlanan, yanlızlaştırılan başka Müslüman bir halk var mıdır? Türk, Arap ve Farslarla aynı gerekçelerle sorunlu ve kanlı olan bir halkın, Orta Doğu coğrafyasında ABD ve İsrail için ne anlama geldiğini açıklamaya gerek bile yoktur. Burada Kürtleri suçlamak yerine, onları İsrail ve işgalci güçlere mahkûm edenleri de sorgulamak gerekmez mi?

Devlet olmak veya devlet olarak ayakta kalmak bu ittifakın gereği ise Kürtlerin yaptığı bundan farklı değildir. Bu coğrafyada ne pahasına olursa olsun devlet olmak bir çözüm değildir. Bu coğrafyada birlikte olmayı başarmak, bir arada yaşamak önemlidir ve başarmak zorunda olduğumuz, ABD ve İsrail'e rağmen bu birlikteliktir. Kürtlerinde yer alacağı bir 'birlik projesi' niçin olmasın? İran, Suriye ve Türkiye'nin birbirine düşman olmasının tarihsel, dinî, haklı ve akılcı bir nedeni var mı? Artık yüzyüze geldiğimiz Kürt gerçeğini kabul etmek zorundayız. Bu coğrafyada, Kürtlerin dışlanması üzerine bir birliktelik sağlanamaz.

Güneydoğu'nun mutaassıp, hatta biraz fazla mutaassıp halkı namus cinayetleriyle de zaman zaman Türkiye'nin gündemine gelir. Mahremiyetleri çok önemseyen bir kitlenin kız çocukları dağa çıktı. Peki bir delikanlının, bir kızın dağa çıkma psikolojisinin nasıl bir karşılığı var? Bu durum aslında, Kürtlerin tarihsel, kültürel, yerel ve geleneksel değerlerine yabancılaşmasıdır. Avrupalılar tarafından verilen desteğin önemli gerekçelerinden biridir bu zaten. Biz kızların dağa çıkmasına, geleneksel ve ahlakî açıdan yaklaşırken Batılılar, bu gelişmeyi, 'kadının özgürleşmesi' olarak değerlendirmektedir. Müslüman bir toplumda normalleşen bu katılımı önemsemek gerekir. Bu, yabancılaşmanın en önemli örneklerinden biridir. Bunu eğitimsizliğe, yoksulluğa ya da aldanmışlığa bağlamak büyük yanılgıdır. Örgütü, dağları, mağaraları bir istihdam alanı olarak görenlere sormak gerekir. İşsiz erkekler için bu mümkün olsa da hangi kız işsiz olduğu için dağa çıkmıştır?

Ulusalcılık temelinde, modernleşme ve çağdaşlık adına İslami geleneklerin bütünüyle toplumdan silinmesinin amaçlandığından kuşku yoktur. Adeta Türkiye'nin tek partili dönemi ve ideolojisi örnek alınmaktadır. Kürtler bile bunun farkında değildir. Bundan sadece dindarlar değil, bölge coğrafyasının yerleşik farklı unsurlarının da zarar göreceği muhakkaktır.

İslam'ın rahmeti, adaleti, hoşgörüsü, kardeşliği, emniyet ve selameti şiddet sarmalında kaybolmuştur. Yerini endişe, korku, husumet, güvensizlik ve belirsizlik almıştır. Yüz yıldır yok sayılan bir halkın çocukları, dünyadaki gelişmelere paralel olarak ülkesini, kendisini, tarihini sorgulamaktadır. Artık halkına, kendi toprağına kendi tarihine, kendisine ait olmak istiyor. Herkes gibi hakkı olan bu duyguyu yaşamak istiyor. Bu duyguyu yaşatmazsanız onun da başvuracağı yol şiddettir. [20]

19 Abdulbaki Erdoğmuş Kitabı *Mahzun Mezopotamya*, (söyleşi: Mehmet Bekaroğlu), Elips Kitap, s. 172-173, Ankara, 2008

20 Abdulbaki Erdoğmuş Kitabı *Mazhun Mezopotamya*, (söyleşi: Mehmet Bekaroğlu), Elips Kitap, s.226, Ankara, 2008

Hizbullah

Hizbullah, PKK ile eşzamanlı olarak Güneydoğu'da büyük rağbet görerek gelişti. Hizbullah, Lübnan'daki Hizbullah ile organik bir bağı olmayan Türkiye içerisinde örgütlenmiş bir harekettir. Liderliğini Hüseyin Velioğlu'nun yaptığı bu örgüt, yoğun olarak Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi'de faaliyet gösterip şehirlerde etkin olmaya başlayarak şehir merkezlerini kontrol eder konuma gelmiş ve PKK'yı kırsal alana itmiştir. Türkiye Hizbullahını, döneminde yaygın marksist çizgideki kürt muhalefetine karşı bir "panzehir" olarak gören derin devlet tarafından gelişmesinde engel olunmadığı, göz yumulduğuna dair iddialar ortaya atılmaktadır. Örgüt özellikle 1991-1995 yılları arasında PKK ile önemli silahlı çatışmalara girmiş, bu çatışmalarda 200 ile 300 kadar Hizbullah üyesi ve 800 kadar PKK militanı ya da sempatizanı ölmüştür. 2000 yılının başlarındaki yoğun polis operasyonlarıyla önemli ölçüde çökertilmiştir.

Bütün bunların kimlere yararı oldu, kimler kazandı, kimler kaybetti? Örgütün iç yüzü, bu soruların doğru cevaplarındadır. Hiç kuşkusuz kazanan kesimlerin başında, örgütü siyasal amaçları için kullanan güç ile örgütün hedef kitlesi olarak gösterilen PKK olmuştur. Kaybeden kesimlerin başında ise sivil halk ve dinamik İslamcı potansiyel gelmektedir.[21]

Bölgeye yönelik büyük ve önemli projeler var. Ancak bunlar sadece yerel bakış açısıyla izah edilemez. Uluslararası anlamda da dikkatlerin bu bölge üzerinde olduğunu unutmayalım. Yaklaşık iki yüzyıldan beri Batı'nın modernizasyon anlamında coğrafyamızı yönlendirmeye çalıştığı aşikârdır. Bunda Türkiye'nin, özellikle doğu ve güneydoğusundaki toplumun etnik, kültürel, ekonomik, siyasal ve sosyal yapısı değişik güçlerin farklı mücadeleleri için uygun bir zemin oluşturmaktadır.

PKK bir modernleştirme hareketiyken, Hizbullah da bir bakıma modernizasyona direnen kesimlerin direncini kıran bir örgüt oldu. Sonuçta modernizasyona direnenler, daha çok dinî düşünceleriyle, geleneksel yaşam tarzlarıyla Batıcılığı reddeden kesimlerdir. İdeolojik ve siyasal duruşlarını da İslamcılık üzerinden ortaya koymaktadırlar. Aynı durum, Türkiye geneli için de söz konusudur. Hizbullah ile bu kesimlerin ideolojik ve siyasal direnci kırılmıştır. Belki de PKK'nın modernizasyon projesi Hizbullah ile daha kolay hale gelmiştir.[22] Sonuçları itibariyle örgütten en büyük zararı İslamî kesimler ve halk görmüştür.

Kürdistan'da Öne Çıkan Diğer Oluşumlar

Bölgede 1600 civarında dernek olmasına karşın özellikle belli dernekler oldukça ön plana çıkıyor. İslami hassasiyetle faaliyet yürüten bu derneklerin daha çok salon toplantıları, dergi, yardım ve eğitim faaliyetleriyle bölge halkının karşısına çıktıkları görülmektedir.

21 Abdulbaki Erdoğmuş Kitabı *Mahzun Mezopotamya*, (söyleşi: Mehmet Bekaroğlu), Elips Kitap, s.142-143, Ankara, 2008

22 Abdulbaki Erdoğmuş Kitabı *Mahzun Mezopotamya*, (söyleşi: Mehmet Bekaroğlu), Elips Kitap, s. 150-151, Ankara, 2008

Mustazaf-Der

Farsça bir kelime olan 'mustazaf', ezilmiş anlamına geliyor. Mustazaf-Der'in başkanlığını, Hizbullah davası sanıklarının savunmasını üstlenen ve örgüt üyeliğinden 6 yıl 3 ay hapis cezası alan avukat İshak Sağlam yapıyor. Dernek 2003 yılında kuruldu. Diyarbakır, Bingöl, Van, Siirt, Şırnak, Mardin, Adana, Konya, İstanbul, Şanlıurfa, Gaziantep ve Mersin başta olmak üzere birçok il ve ilçede şubeleri var. Batman gibi yerlerde Umut-Der'le işbirliği yapılıyor. Bölgede, pek aktif olmamakla beraber bu çizgide faaliyet yürüten 14 dernek daha mevcut. Derneğin, Seyfullah diye bilinen bir ilahi grubu var. İnzar dergisi, cemaatin resmi dergisi. Konferanslar, kermesler ve sohbetler düzenleniyor. İnternet cafeleri, kitapçıları v.b. işletmeleri var. Gelirlerini daha çok kitap satışlarından, kermeslerden ve yandaşların işletmelerinden sağlıyorlar. Kamuoyu onları, 130 bin kişinin katıldığı "Peygamber'e Saygı" mitingiyle tanıdı. Kendilerine yöneltilen iddia, Hizbullah'ın ilim kanadının devamı oldukları şeklinde. Bingöl Zazaları, dernekte oldukça etkinler. Mustazaf-Der'in bölgenin en aktif sivil toplum kuruluşlarından birisi olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz.

Toplum-Der (Toplumsal Hakları ve Değerleri Koruma, Eğitim, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği)

2003 yılında kuruldu. Diyarbakır, Batman, Elazığ ve Van başta olmak üzere çeşitli yerlerde şubeleri bulunuyor. Dernek başkanlığını Celal Aygen yürütüyor. Kürtçe müjde anlamına gelen "Mizgin" adında, Türkçe ve Kürtçe yayın yapan bir dergileri var. Gelirlerini, daha çok üyelerin bağışları ve dergi satışlarından elde ediyorlar. Bağımsız hareket ediyor ve platformlarda pek yer almıyorlar. Konferanslar, sohbetler ve kermesler düzenliyorlar. Derneklerinin Hizbullahla bağlantılı gösterilmesini psikolojik yıpratma hareketi olarak görerek reddediyorlar. Düzenli olarak seminerler düzenliyorlar. Son dönemde, Mizgin Dergisi yazarları hakkında oldukça fazla dava açılmış durumda. Kürt meselesine oldukça duyarlılar. Bölgedeki diğer hareketlere eşit mesafede duruyorlar.

MED-ZEHRA

Bölgede aktif olan ve Said-i Kurdi'nin medeniyet algısıyla hayata bakan bir hareket olarak karşımıza çıkmaktadır. 1971'de Sıddık Dursun tarafından kurulan, nur cemaati grupları arasında Müslüman-Kürt kimliği üzerinde durarak dikkatleri üzerine çekmektedirler.

DİSAV (DİYARBAKIR TANITMA, KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA *VAKFI)*

Kurucusu ve başkanı işadamı Mehmet Ali Altındağ'dır. Vakıf, daha çok eğitim alanında faaliyet göstererek bölge haklına önemli katkılarda bulunuyor.

ÖZGÜR-DER

İstanbul merkezli, Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği bölgede genellikle okuma ve eğitim faaliyetleriyle ön planda. Çalışmalarında Kürt sorununa duyarlı davranıyor, meseleye ümmetçi bir persfektiften bakıyor ve bütün kesimlerle iyi diyaloglar içerisinde olmaya gayret ediyorlar.

Özgür-Der'in Diyarbakır şubesi tarafından 2010 Temmuz'unda 'Kürt Sorununa İslami Çözüm Forumu' yapıldı. 'Kürt Sorununa İslami Çözüm Forumu'nun sonuç bildirgesinde 8 maddelik tespit yapılırken, 14 maddelik öneriler yer aldı. Öneriler bölümünde öne çıkan başlıklar şöyleydi; Yerleşim yerlerinin Kürtçe isimleri iade edilmeli. Dağlardaki ırkçı yazılar silinmeli. Her gün çocuklara dayatılan «andımız» kaldırılmalı. MGK dersleri kaldırılmalı. Kürt coğrafyasında camilerde hutbeler Kürtçe olarak okutulmalı. Dağdan inişin şartları oluşturulduktan sonra iniş çağrısı yapılmalı.

HAK-PAR

Şeyh Said'in torunu olan Abdülmelik Fırat 2002 yılında Hak ve Özgürlükler Partisini kurmuş ve 29 Eylül 2009 tarihinde vefat edene kadar onursal başkanlığını yürütmüştür. 11.Dönem Erzurum Milletvekilliği(DP) ve 19.Dönem Erzurum Milletvekilliği(DYP) yapan Fırat, BDP'nin aksine muhafazakar bir çizgide hareket ederek parti faaliyetlerinde bulunmuştur. HAK-PAR, son dönemler de medya ve kamuoyuna fazla yansımasada Kürt sorununun çözümüne dair kayda değer girişimlerde bulunmuştur.

Diyarbakır'da kurulan Gönül Köprüsü Derneği ve Hayır Kapısı Yardımlaşma Derneği başta olmak üzere bölgede birçok yardım kuruluşu, yardım kampanyalarıyla ön plana çıkıyor. Ağırlıkla yoksullukla mücadele ve eğitim alanında çalışmalar yürüten bu kuruluşların bölgeye pozitif katkıları tartışılmaz. Gülen cemaatine yakın olan Kimse Yok Mu Derneği, Türkiye genelinde faaliyet yürütürken özellikle 2007 tarihinden itibaren bölgede faaliyetlerini arttırdığının tesbitini de yapmamız gerekir.

Bölge halkının sorunlarını tesbit edip giderilmesine yönelik faaliyet yürüten diğer kuruluşlar çalışmamızın konusunu teşkil etmediğinden burada değinme fırsatımız olmadı… İslami hassasiyetlerle çalışmalarını yürüten, gözümüzden kaçan başka oluşumlar da olabilir…

Röportajlar…

Bu bölümde yaptığımız bir dizi röportaj ışığında Müslümanların nasıl bir düşünce sistemi içerisinde olduklarını, Kürt sorununun neresinde olduklarını, sorun hakkındaki varsa çözüm önerileri üzerinde durmaya çalışacağız.

Konuyla alakalı Atasoy Müftüoğlu'nun tesbitleri çok manidar ve bizlere önemli mesajlar vermektedir.

Hayatın her alanında; Müslümanları statükocu yaklaşımlar, alışkanlıklar, tutum ve tarzlar engelliyor. Bir bakıma Müslümanlar kendi kendilerini kısıtlamış oluyor. Bu noktadan hareketle Müslümanların, özellikle muhteşem geçmiş fantezisinden vazgeçerek gerçek tarihe uyanmaları gerekiyor. Türkiye'de cumhuriyet tarihi boyunca "millet" devletin mülkü sayıldı; devlet, milleti nesne haline getirdi. Bu durum devletin vatandaşa, vatandaşın devlete yabancılaşması sonucunu doğurdu.

Geleneğe/göreneğe/muhafazakarlığa dayalı bir İslam algısı yüzyıllardır, devlet'i kutsal/dokunulmaz telakki ettiği için, Müslümanlar her şartta devletin her türlü tasarrufunu her tür baskı ve zulmünü zoraki tevillere başvurarak meşrulaştırdılar. Farklı etnik unsurlar içeren ülkelerde devlet, herhangi bir etnik topluluğa ayrıcalık tanıyamaz, her hangi bir farklı unsuru dışlayamaz. Devlet, bütün unsurlara karşı eşit/adil davranmak, farklı unsurlar karşısında hakem olmak durumundadır.

Türkiye'de kimliklerinin tanınması ve tescil edilmesi talebiyle ayaklanan Kürtlerin bu talepleri karşısında İslami cemaatler her dönemde maalesef devletin yanında yer aldılar ve bu konuda resmi/ideolojik/ırkçı yorumları paylaştılar, tükettiler. Devlet, Kürt taleplerini ulus-devlet mantığına aykırı bulduğu için reddetti, bu talepleri şiddet uygulamaları ve ırkçı baskılarla geri çevirdi. Halbuki, bu konuda Müslümanların her şeyden önce, İslami anlamda ulus-devlet'le ilgili bir sorgulama yapmaları gerekirdi. Sorunlu dönemlerde, ulus-devlet halkın/Müslümanların desteğini

alabilmek için İslam'ı ve Müslümanları sonuna kadar sömürdü. Ulus-devletin bütün kavram ve kurumları camiler/hutbeler/dini etkinlikler aracılığıyla kutsallaştırıldı, dokunulmaz kılındı.

Saldırgan bir sekülerizmin temsilcisi olan ulus-devlet, zorla asimilasyon uygulamalarını yürütürken, İslami cemaatler yine devletin yanında yer aldılar, bu uygulamalara karşı çıkmadılar. Müslümanlar kendilerini kısıtlayan zihinsel sömürge durumundan özgürleşemedikleri için hiçbir yeniden inşa'ya, samimi bir öz eleştiriye yönelemiyor, kendileriyle yüzleşemiyor, muhalefet üretemiyor. Çözüm üretme iradesine sahip olamayan unsurlar, sürekli olarak sorunları erteliyor. İçerisinde bulunduğumuz dönemde de İslami kesimler Kürt sorunu karşısında aşırı ihtiyatlı bir tutum ya da tavır sergiliyor. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, İslami bir cemaat, çok büyük propaganda faaliyetleri eşliğinde şimdi de Türkçe milliyetçiliği etkinlikleri düzenliyor. İslamı millileştiriyorlar, ehlileştiriyorlar.

Türkiye'de İslami kesimler rüzgar yön değiştirdiğinde, konum değiştiriyor, zamanı çoktan geçmiş yaklaşımları, saplantıları ve tutkuları sürdürüyor.[23]

Ayhan Bilgen ile yaptığımız söyleşideki başlıca vurgular ise şöyle; Öncelikle bir Müslüman olarak nereden başlamalıyız diye sormamız gerekiyor kendimize. Modern dünyayı oluşturan temel bir yerden, ulus devlet paradigmasından başlamak gerekir. Çünkü bu paradigma bizlere öyle empoze edildi ki onun algılarını kıramıyoruz ya da kırmakta zorlanıyoruz. Bu anlamda ulus devletin ortaya çıkarttığı travma sandığımızdan daha büyük olmuştur. Yani ulus devlete göre bir din, ulus devlete göre barış, ulus devlete göre birlikte yaşama, hukuku inşa etme artık mümkün değildir.

Sorunun çözümünü ararken devlet merkezli mi insan merkezli mi düşünerek değerlendireceğiz. Ulus devlete endeksli bir çözüm önerisi yoktur yani ulus devlet mantalitesiyle düşündükçe ne islami, ne aklaki, ne siyasi, ne sosyal bir çözüm bulamayız.

Sonuç olarak hem günümüzdeki siyasi akımları hemde İslamı tekrar okumak gerekmektedir. Eğer bir İslami çözüm önerisi geliştirilecekse burada nasıl bir İslam sorusunun çok dürüst çok açık bir şekilde cevaplanması lazım.

Soruna müdahil olan tavır alışlar üzerinden böyle bir hareket inşa edilebilir. Yani siz, bir olay yaşandığında ancak o olaya verdiğiniz tepkiyle halkın güvenini kazanabilirsiniz, halkla birlikte mücadeleyi yürütebilirsiniz. O halk kendi yanında hissettiğinde ancak sizin düşüncelerinize de önerilerinize de önem verir. Dolayısıyla önce içselleştirdiğimiz milliyetçiliği ve beraberinde bir devlet türü olarak tezahür eden ulus devlet paradigmasını yıkmamız gerekiyor, öncelikle bu paradigmayla yüzleşmeliyiz. Türkiye'de ulus devlet inşa olurken iki araç kullanıldı. Birincisi 'Batılaştırma' ve bu politika çerçevesininde dinin kamusal ve sosyal hayattan arındırılması, ikincisiyse buna direnenleri 'Türkleştirme' politikası.

Bir halk ilk önce özgürleşecek ki sonra dindarlaşsın, özgürce seçeceği, benimseyeceği İslam hakiki, tevhidi İslam olacaktır.[24]

23 Atasoy Müftüoğlu ile yapılan söyleşiden alıntı

24 Ayhan Bilgen'le yapılan söyleşiden alıntı

Muhsin Arslan ile yaptığımız söyleşinin ana başlıkları ise şöyle; İlk olarak çözümden önce sorunu doğru teşhis edip tanımlamalıyız.

Kürt sorunu hakkında bizlerin bir çözüm üretememesindeki temel neden, sorunun varlığını görmeyişimizden ya da görmek istemeyişimizden kaynaklanıyor.

Cumhuriyetin kurulumuyla yapılan her devrim, her söylem, her teori islama karşıdır, adamların derdi toplumdan islamı soyutlamaktır. İslamın yerine de Türk milliyetçiliğine dayanan bir din inşa ettiler; çünkü toplumları ayakta tutabilmek, yönetebilmek için bir dine ihtiyaçları vardı. Yani temelde sorun, özelde Kürt etnisitesinin değil Müslümanlarındır.

60'lara kadar sistemin kaynağındaki sorunlara İslami bir hassasiyetle eğilen kürt hareketi, sonrasında komünist-marksist bir yapıya bürünmüştür. Bu değişimden dolayı Müslümanlar, soruna karşı biraz mesafeli durdu ve İslam dünyasındaki diğer baskıları, sıkıntıları takip edip meşgul olmaktan yanları başındaki zulmü göremediler.

Nihayetinde eğitim sistemi Türkçülük üzerine kurulu ve ilkokuldan beri nesillere milliyetçilik aşılandı ve bugünlere gelindiğinde etkisini kırmak öyle kolay değil. Müslümanlar ister istemez milliyetçilik algısıyla yetişti, sistemin tedrisatından geçen insanların iliklerine kadar işledi milliyetçiliğin altyapısı. Bu bağlamda tarih anlayışını ciddi bir şekilde sorgulamak gerekiyor. Aynı zamanda da eğitimle verilen tarih öğretisinin bu sorgulamayla paralel bir şekilde değiştirilmesi gerekiyor. Böylece yeni yetişen nesil kavmiyetlerin nasıl ayrıştıklarını değil nasıl birleştiklerini görmeli.

İslami cenahtan anlık olaylara binaen açıklama, tepki geliyor ama genel bir çözüm önerisi yok. İlk önce Müslümanca düşünmeliyiz, ümmet olmalıyız, örgütlenmeliyiz ki güç olalım, güç olalımki söz hakkımız olsun, sözümüz dinlensin.

İslami anlayışın sorunlara çözüm, fikir üretememesinin altında aldığı ağır darbeler yatıyor. Bunların başında harf devrimi gelmektedir, dilinden soyutlanan bir medeniyet anında çöktü, alimler bir gecede cahil oldu, baskılar ve katliamlar cabası. Bu nedenlerledirki Müslümanların kendilerine bile yetecek fikri alt yapıları yoktur. İslamdan, dilinden soyutlanan bölge halkıda kendine farklı ideolojiler, kurtuluş kapıları aradı ve komünist bir anlayışı benimsedi.

Türk ideologlar bu topraklardaki üstünlüklerini, hakimiyetlerini oturtabilmek için tarihteki efsanelere, hikayelere başvurmuşlardır. Türk Dil Kurumu lağvedilen dilin yerine aslı astarı olmayan bir dil inşa etmeye çalıştı.

Kürtler bu coğrafyada yerleşik bir halktır. Osmanlı döneminde kürt kimliğini tanıma sorunu yoktu, ekonomik ve aşiretler arası çatışmadan kaynaklı bazı sorunlar vardı, bir dizi isyanlar gerçekleşmiştir ama gerekçeleri farklıydı. Şeyh Saidin mahkemedeki ifadesinde asli unsur islamdı/İslami hassasiyetti, Kürt kimliği değil…

Kürtlerdeki Kürtçülük algısını da Türkçülük anlayışı, çatışmacı zihniyet doğurmuştur…

Rejim Kürtler ve Müslümanlara yaptığı zulümlerden dolayı diyet ödemeli, ödemediği takdirde bu tür girişim ve fiiliyatlar gelecekte de tekrarlanacaktır.[25]

Ali Kaçar ise yaptığımız şöyleşide konuyla ilgili şu tesp***itlerde bulunmuştur;*** İçinde yaşadığımız sistem, halkına düşman olan bir sistemdir. Bu sistem nezdinde iki kesim vardır; biri Kemalistler diğeri ise Kemalist olmayanlardır. Kemalistlerin, Kemalist olmasa da laik Kürt ve Türkleri, Müslüman Kürtlere ve Türklere; milliyetçi Türkleri ve sosyalist, ırkçı Kürtleri de Müslüman Türklere ve Kürtlere tercih ettiği unutulmamalıdır. Dolayısıyla Türkiye'de asıl ve öncelikli problem Kemalist rejimin kendisidir. Bu problem halledilmeden Kürt sorunu ya da başka sorunların halledilmesi mümkün değildir. Bu çerçevede;

1- Öncelikle kendi aramızda; Kürdüyle, Türküyle, Arabıyla, Lazı ve Çerkeziyle olan ilişkilerimizi İslam'ın belirlemiş olduğu hak, adalet ve kardeşlik temeline oturtmalıyız. Bu nedenle, mensubu olduğumuz kavme, ırka ve aşirete bakmaksızın her türlü ırkçılığı ve kavmiyetçiliği reddetmeli ve bunu cahiliye âdeti olarak değerlendirmeliyiz. Irkçılık yapan ve kendi ırkından olmayanlara düşmanca davranan, onlara zulmeden kim olursa olsun, bu ırkçı zalimlere karşı ortak bir tavır geliştirmeliyiz. Bu, sözde de kalmamalıdır.

2- Bu topraklarda yaşayan bütün kavimlerin dil, ırk, renk ve kan yönünden birbirlerine herhangi bir üstünlükleri yoktur. Dolayısıyla her kavmin Allah'ın yarattığı fıtrata uygun olarak kendilerini ifade etmeleri önündeki bütün engelleri, aynı zamanda kendi önümüzde de bir engel olarak görmeli ve bu engeli kaldırmak için zaman yitirmeden harekete geçmeliyiz. Çünkü her kavmin dilini kullanması ve kendini rahatlıkla ifade etme hakkına sahip olması kutsal ve vazgeçilemez bir haktır.

3- Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaşayan insanların İslam'ı yaşama noktasında eksiklikleri olabilir. Ancak, gecenin bir vaktinde evleri basılarak mahremiyeti yok edilen, dışkı yedirilen, horlanan, işkence, zulüm ve baskının her türüne muhatap kılınan bu insanların yerine kendimizi koyarak düşünmeli değil miyiz? Elbette bu insanların gayri İslami bir tavrını hele hele ırkçılık yapmalarını asla tasvip edemeyiz. Ancak onlara göre biraz daha rahat bir ortamda yaşayan diğer bölgelerdeki Müslümanların, İslam'ı ne kadar pratikleştirdikleri de sorgulanmalı değil midir? Eğer bu Müslümanlar gereği gibi İslam'ı "yaşamlaştırmış" olsalardı, bugün o bölgelerde bulunan Müslümanların sosyalist, ırkçı, batıcı ve İslam düşmanı olan kemalist sistemi ya da PKK'yı tercihle karşı karşıya kalırlar mıydı?

4- Kürt kavmi de diğer Müslüman kavimler gibi Ümmetin bir parçasıdır. Dr. Fehmi Şinnavi'nin dediği gibi Ümmetin yetim evlatlarıdır. Ama bu, onlara, kendi problemlerine yardımcı olmadıkları gerekçesiyle Müslümanlara küsme, ırkçılık yapma ve İslam düşmanı örgüt ve sistemlerden yana bir tavır alma hakkını vermemelidir. Dolayısıyla Kürtler de Türkler de; kısacası "ben müslümanım" diyen herkes İslam kardeşliği temelinde birbirlerine rahmet ve merhametle yaklaşmalıdır.

25 Muhsin Arslan Söyleşisi

5- Bir insanın diliyle iletişim kurmasını engellemek, örf, adet ve geleneklerini yasaklamak, dağların, yaylaların, ovaların, nehirlerin, köy ve kasabaların isimlerini değiştirmek, Kürtçe konuşanları cezalandırmak gayri insani, çağdışı ve ilkel dönemlerin cahiliye adetlerindendir. Her Müslüman, hatta her insan yapılan bu zulme karşı ortak bir tavır takınmalıdır. Çünkü her kavmin kendi dilini kullanması, ana dilde eğitim dâhil gazete, dergi, kitap, radyo ve televizyonda yayın yapması, insan olma hasebiyle en tabii hakkıdır.

6- Kürt sorununu ümmetin sorununun bir parçası olarak görmeli ve bölge insanının, hatta bütün insanlığın kurtuluşunun ümmetin kurtuluşu ile mümkün olacağını bilmeliyiz. Bu nedenle bundan böyle bu sorun ile ilgili yürütülecek her türlü mücadele İslam'ın değişmez ve evrensel değerlerine uygun olarak yapılmalıdır.

7- Kemalist rejimin, sadece laik ve ırkçı Kürtler için değil, Müslüman Kürtler ve Müslüman Türkler için de bir problem olduğu unutulmamalıdır.

Sonuç olarak; Türkiye'de, Cumhuriyet rejimi ile yaşıt olan birçok sorundan birisi de Kürt sorunudur. PKK, Kürt sorunu bahanesiyle ortaya çıkmış bir terör örgütüdür. Bu örgütün ortaya çıkış nedeni, ülkeye egemen olan laik, ırkçı, totaliter ve jakobenist sistemdir. PKK'yı bu sistem doğurmuş ve beslemiştir. Eğer bugün bir Kürtçülük algısı varsa –ki vardır- bu, Türkiye'de 1900'lu yıllardan beri ve özellikle de Cumhuriyet'in kuruluşu itibariyle uygulanan Türkçü, ırkçı ve şovenist politikalardan kaynaklanmaktadır.

Çözüm, Kürt sorununu kendi sufli sömürü emellerine alet olarak kullanmak isteyen ABD›ye ya da başka bir Avrupa devletine ya da PKK›ya ve Barzani›ye kızıp bağırarak duygu deşarjı yapmak değildir. Çözüm, ne Irak'ın, Suriye›nin, Türkiye'nin parçalanmasıdır ne de mevcut sınırları değiştirmektir. Bilakis bu ülkeler ve halklar arasına konulan o sınır denilen mayınlı alanları kaldırıp bu ülkelerin birleşip bütünleşmesidir.

"Ey insanlar! Muhakkak ki Biz, sizi bir erkek ve bir kadından yarattık. Ve sizi milletler ve kabileler kıldık ki, birbirinizi (soyunuzu, babalarınızı) tanıyasınız. Muhakkak ki Allah›ın indinde en çok kerim olanınız (ikram olunanınız, en şerefli olanınız), (ırk ya da soy olarak değil) en çok takva sahibi olanınızdır. Muhakkak ki Allah, en iyi bilen ve haberdar olandır." (Hucurat/13)

"Ey iman edenler! Allah›tan gereği gibi korkun. Ve ancak Müslümanlar olarak can verin. Hep birlikte Allah›ın ipine (İslâm›a) sımsıkı sarılın, parçalanmayın. Allah›ın size olan nimetini hatırlayın. Hani siz birbirinize düşman kişiler idiniz de O, gönüllerinizi birleştirip O›nun nimeti (İslam) sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz. Yine siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi O kurtarmıştı. İşte Allah size ayetlerini böyle açıklar ki doğru yolu bulasınız." (Al-i İmran/102–103) [26]

Değinilmesi gereken ve yanlışa düştüğümüz diğer bir nokta bugüne kadar sorunu siyasi anlamda/bağlamda/alanda tartışmamız, sorunu ilk olarak siyasi bir sorun olarak görmemiz oldu. As-

26 Ali Kaçar Söyleşisi

lında Kürt sorunu, ümmetin ahlaki bir sorunuydu. Kavmiyetlerin birbirlerini diğerlerinden üstün görmeleri sorunun ahlakiliğine işaret eder. Önce bizlerin ahlaki olarak bir yenileşmeyi gerçekleştirmemiz gerekiyor. İslam ahlakının gösterdiği şekilde düşüncelerimizi ve beraberinde davranışlarımızı düzeltmeliyiz. Tevhidi birlik içinde, kimsenin kimseden üstün olmadığı ilkesini gözeterek, üstünlüğün takvada olduğunu bilerek hareket etmemiz gerekiyor. Tarihe müdahale içinde olmamız, tarihin nesnesi değil öznesi olmamız gerekiyor.[27] Yoksa tarih içinde yönlendirilen oluruz, tıpkı Kürt sorununda olduğu gibi…

■ ***Mustafa İslamoğlu"Kürt Sorunu, Sistem ve Müslümanlar" kitabından alıntılar;*** Bu dinin Peygamberi milliyetçiliği, ulusçuluğu, kavimciliği, ırkçılığı, kabileciliği, soyculuğu ve boyculuğuyla topyekûn "cahiliye" olarak nitelediği asabiyeti şöyle mahkûm etmiştir:

Sh.122: "Asabiyete çağıran bizden değildir." Anadolu'lu Suheyb'i, İran'lı Selman'ı, Habeşistan'lı Bilal'i, kendi kabilesi olan Kureyş'in en soylularına, hatta yakın akrabalarına tercih etmiştir…

Bu toprakların insanı dokuz yüz yıl Türkü, Kürdü ve Arabıyla gönül gönüle, yan yana, el ele yaşamış, aynı değerler etrafında savaşmış, aynı gaye için ölmüştür. Kendisine kimliği sorulduğunda doğrudan toplumsal çimento olan inancını hatırlayarak "elhamdülillah Müslüman'ım" demiştir. Bu memlekette "Müslüman olma"nın dışındaki hiçbir özellik "Müslüman olma özelliği" kadar kapsayıcı olmamıştır. Siz geleceksiniz resmi rakamlarınıza göre koplumun %99'unu temsil eden İslam kimliği yerine ondan daha düşük bir düzeyi temsil eden ırki, ulusal, milliyetçi "Türk" kimliğini yerleştireceksiniz. Kimliğini "elhamdülillah Müslüman'ım" diye ifade eden insanları ısrarla ırk temelli bir kimlik kabullenmeye zorlayarak "ne mutlu Türküm diyene", "bir Türk dünyaya bedeldir", "Türk öğün, çalış, güven" gibi asabiyet duygularını gıdıklayıcı, abartılı, kof ve içi boş ve buram buram şovenizm kokan saçma-sapan sloganları gidip Kürdistan'ın dağlarına kocaman harflerle yazacaksınız. Halkının tümü Türk ırkına mensup olmayan, çeşitli ırkların karışımından meydana gelen bir ülkede bir tek ırkın üstünlüğünü savunmak "bölücülüğün" daniskası değil de nedir?

Sh.123: Şu anda rejimin böyle bir sorunu varsa, rejim bunu kendi rahminde döllemiş, kendi elleriyle büyütmüştür. 900 yıl "İslam" kimliğini kendisine tek kimlik olarak yeterli gören ve kardeşçe yaşayan iki halkın arasını "Ulus-devlet" anlayışı ve milliyetçi ideolojisiyle ayırarak bu toprakların insanına yabancısı olduğu batı kökenli şovenizmi zorla kimlik olarak benimsetmeye çalışmıştır. Bu nedenle diyorum ki "Kürt sorunu" ana sorun değil tali sorundur ve sorun kaynağından halledilmediği sürece insanımız daha bin bir çeşit sorunla cedelleşecektir. Peki, nedir sorunun kaynağı? Açık ve net olarak söylüyorum: Sorunun kaynağı REJİM'in kendisidir ve bir sorun makinesi gibi yeni sorunlar üretmeye devam edecektir bu sistem.

İslam ümmetinin bir parçası olan bu mazlum halka karşı yapılan haksız muamele ve zulüm, bu ümmete mensup olan tüm insanları ilgilendirir. Bu anlamda sorun doğrudan bizim sorunumuzdur…

27 İsmail R. Faruki, *Tevhid,* İnsan Yayınları, s.47, 4. Baskı, 2008, İstanbul

Sh.130: O halde sorunun çözümü için:

1-Sorunu ümmetin sorununun bir parçası olarak görmek ve bölge insanının kurtuluşunu ümmetin kurtuluşundan bağımsız değerlendirmemek. Bundan böyle yürütülecek her türlü mücadelenin başarılı olabilme şartının İslam'ın değişmez ve evrensel değerlerine uygunluğuyla paralel olduğuna inanmak.

2-Ulusalcı söylemin her türünü hiçbir bahane ve gerekçeye sığınmadan reddetmek; bunu yaparken de İslam'ın her halk için tanıdığı temel hak ve özgürlükleri (dil, kültür, eğitim, siyasal katılım gibi) bir hak olarak değil bir "farz" olarak savunmak ve bu hakları ketmeden tarafı zalim taraf olarak ilan edip mahkûm etmek.

3-Bölge halkını iki laik-şovenist gücün baskı ve teröründen ayrı değerlendirmek ve bu iki laik milliyetçi güç tarafından çapraz ateş altına alınan mazlum ve Müslüman bölge halkıyla her tür dayanışma içerisine girerek onları ölümlerden ölüm beğenmek, başka bir ifadeyle kırk katır ya da kırk satırdan birini tercih zorunda bırakmamaktır.

4- Laik-Kemalist sistemin Türküyle, Kürdüyle, Çerkeziyle, Lazıyla tüm ülke insanının en büyük ve baş sorunu olduğu gerçeğini her vesileyle kamuoyuna duyurmak ve sorun kaynağından kurutulmadan diğer sorunların ardı-arkasının kesilmeyeceğini vurgulamak. Yetmiş küsur yıldır halkıyla bir türlü barışamayan sistemin ayakta kalabilmek için daha fazla kan dökmesine izin vermemek.

5- Bu milletin başına çöreklenmiş bir avuç batıcı etkili ve yetkili çevreleri, bu memleketin ve onun insanlarının refah ve huzurunun o kadar da ilgilendirmediğini, eğer bu elit kesim "rejim mi? Ülke mi?" ikilemiyle karşı karşıya kalırsa ülkeyi halkıyla birlikte satacağı, onların tek dertlerinin kendilerine o imkanları sağlayan rejimin (statükonun) devamı olduğunu bilerek Müslümanların birliğini her şeyden önde tutan akıllı ve ileriye dönük politikalar belirlemek. Bunun için de bu ülkenin yalanı değil gerçeği olan egemen çevrelerle birlikte devlet pastasının başına çöreklenip sömüren ve semiren takımından olmayan her sağduyu sahibi, dürüst aydın, siyasetçi, alim ve sanatçıyı sık sık bir araya getirecek organizasyonlar yapmak, gerekirse bunun için bir sekreterya oluşturmak gerekmektedir.[28]

■ ***Mazlum-Der "Kürd Sorunu Forumu"ndan yapılan bir dizi alıntıda vurgulananlar da manidardır;***

Osman Tunç, Cumhuriyet Dönemi ve Kürtler, sh.39: Halifeliği ilga ederek Cumhuriyeti kuranlar, Osmanlıyı savaşa sokarak hezimete uğratan İttihat Terakki'nin başka bir grubuydu. Cumhuriyet döneminde uygulanan ırkçı politikalar aslında, İttihadçıların Meşrutiyet sonrasında başlatmış oldukları Milliyetçi-Türkçü akımın bir devamı idi. Cumhuriyet döneminde resmi politika haline dönüştürülen Türk milliyetçiliği, Osmanlı toplum yapısında esas alınan "ümmet" kavramının ye-

28 Mustafa İslamoğlu, "Kürt Sorunu, Sistem ve Müslümanlar"

rine oturtulmuştur. Artık Türkiye sınırları içinde, resmi tabirle "misak-ı milli" sınırları içerisinde yaşayan herkes, tarihi geçmişi ne olursa olsun, hangi ırktan ve kökten gelirse gelsin Türk sayılacaktı. Türkiye'de artık bir tek millet vardı, bir tek dil vardı; Türkçe…

Bu dönemde bir taraftan Türk Tarih Tezi gündeme getirilerek, bu teze göre tüm dünya uluslarının babası Türklerdi. İnsanlar dünyaya Orta Asya'dan yayılmışlardı. Diğer taraftan ise Viyanalı bir dil bilimcinin ortaya atmış olduğu "Güneş-Dil Teorisi'nden yola çıkılarak Türkçe'nin tüm dillerin anası olduğu iddia edildi. Bu iki iddiayı doğrulamak için Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu gibi kurumlar inşa edildi. Birçok Cumhuriyet aydını, öğretim üyesi, araştırmacı ve yazar bu tezleri doğrulamak için, kaleme sarıldı. Her iki tez de Kürtleri ve Kürtçe'yi inkâr etmek için ortaya atılmıştı.

Sh.40: 1925'te düzenlenen Şark Islahat Planının 14. maddesinde şöyle deniliyordu: "Malatya, Elazığ, Diyarbakır, Bitlis, Van, Muş, Urfa, Ergani, Hozat, Erciş, Adilcevaz, Ahlat, Palu, Çarsancak, Çemişgezek, Ovacık, Hısnımansur (Adıyaman), Besni, Arga, Hekimhan, Birecik, Çermik vilayet ve kaza merkezlerinde, hükümet ve belediye dairelerinde ve diğer kuruluşlarda, okullarda, çarşı ve pazarlarda Türkçe'den başka dil kullananlar, hükümet ve belediyenin emirlerine aykırı davranmakla suçlanacak ve cezalandırılacaktır."

Aynı Plan'ın 17. maddesinde şunlar yazılıdır: "Fırat'ın batısındaki illerin batı bölümlerinde dağınık biçimlerde yerleşmiş olan Kürtlerin, Kürtçe konuşmaları mutlaka yasaklanacak ve kız okullarına önem verilerek, kadınların Türkçe konuşmaları sağlanacaktır."

1938 yılında Diyarbakır'da Genel Müfettiş olarak görev yapan Abidin Özmen'in Ankara'ya sunduğu raporun bir yerinde şöyle deniliyor: Halkevlerinin, bütün memurların ve hizmetlilerin Kürtçe konuşmalarına katiyen müsaade edilmemeli. İşi olan köylü Türkçe bilmiyorsa, köylü ile Kürtçe konuşulmamalı, memur olmayan bir tercüman getirmeye mecbur edilmelidir." Abidin Özmen, raporun bir başka yerinde ise asimilasyon önerisinde bulunur: "Türk camiası içinde kaynatmak istediğimiz kimseleri Kürtçe yerine Türkçe diliyle konuşur hale getirmek icap eder."

Cumhuriyetin ilk yıllarında Adalet Bakanı olan Mahmut Esat Bozkurt, Türkiye'de Türklerden başka bir ulusun yaşama hakkının olmadığını söylerken şöyle diyordu: "Bu memlekette Türk olmayanların bir tek hakkı vardır; Türklere hizmetçi olmak, Türklere köle olma hakkı." (Milliyet, Sayı 1655, 10 Eylül 1930)

Şark İstiklal Mahkemesi üyesi Süreyya Özgevren; hatıratında, Şeyh Said Ayaklanması ile ilgili olarak mahkemeye 20-25 yaşlarında hiç Türkçe bilmeyen gencin sanık olarak getirildiğini, binlerce sanıklı mahkemedeki izdiham nedeniyle mahkeme heyetinin "Sorgulamaya bile gerek yok. Türkçe bilmeyen bir adamdan zaten memlekete hayır gelmez" diyerek idamına karar verdiklerini anlatır ve idam edilen gencin sürekli olarak rüyalarına girdiğini belirtir.

Sh.41: Örnekleri çoğaltmak mümkün. Anadil yasağı ile ilgili yakın tarihteki son uygulamaya ise 12 Eylül darbesinden sonra çıkarılan 2932 sayılı yasa ile hepimiz tanık olduk, yaşadık. Bu yasa ile getirilen yasak sonucu olarak cezaevlerinde Kürtçe konuşulamıyordu. Kürtçe'den başka bir dil bil-

meyen nice anne ve babalar oğullarıyla konuşma imkânı bulamıyorlardı. Kürtçe konuşma yasağına uymayanlar ise her dönemde cezalandırıldılar…

Faili meçhul bir cinayete kurban giden Kürt aydınlarından Musa Anter "Hatıralarım" adlı kitabında, 1930'lu yıllarda Kürtçe konuşma yasağı ile ilgili bir hatırasını şöyle aktarıyor: "Dışarıda Kürtçe konuşmak yasaktı. Hatta konuşanlardan, eğer tesbit edilmişse kelime başına bir lira ceza alırlardı. Bu yüzden Mardin bir dilsizler kampına dönmüştü. Açıkça konuşamadıkları için el işaretleriyle anlaşmaya çalışıyorlardı." (Hatıralarım, s.29)

Sh.42: Mustafa Kemal bu yıllarda daha çok Türk-Kürt kardeşliğinden ve Osmanlı milletinden söz etmeyi öne çıkarır. Malatya Mutasarrıfı aracılığıyla Hacı Yahya ve Şadzade Mustafa adlı Kürt beylerine gönderdiği mektupta şöyle der: "Maazallah İslam kanı akıtılması, günahsız zavallı kardeşlerimizden birçoğunun, Osmanlı askerleri tarafından öldürülmesi gibi dünya ve ahirette pek elim bir sonucu doğuracaktır. Oysa din ve namus sahibi büyükler yaşadıkça Kürt ve Türk'ün birbirinden ayrılmaz iki öz kardeş olarak yaşamakta devam edeceği ve hilafet etrafında sarsılmaz bir vücut halinde kalacağı şüphesizdir." (Koçgiri Halk Hareketi, Komal YS.41)

Mustafa Kemal, Kürt taleplerinin yerine getirilmesini, önce Yunan ordusunun sınırdışı edilmesine ve barış anlaşmasının yapılmasına bağlıyor. Doğu'da Ermenilere karşı kazanılan zaferde de Kürtlerin payı büyük olmuştur. Kürtler, hem Doğu hem Batı cephesinde savaşıyorlardı. Yunan'ı denize döküp, Ermenileri hallettikten sonra Türk-Kürt kardeşliği ve eşitliği temelinde bir devletin kurulacağını umut ediyorlardı. Ama umduklarını bulamayacaklardı. Çünkü M. Kemal 1922'de Meclis'te yaptığı konuşmada şöyle diyecekti: "kurulan devlet bir Türk devletidir" (Fikret Başkaya, Paradigmanın İflası, s.64)

Bu yıllarda halife ve padişaha bağlı olduğunu her fırsatta tekrarlayan M. Kemal, iktidarı eline geçirdikten sonra, artık kendi kafasındaki ideali adım adım pratiğe dönüştürecektir. Şurası çok ilginçtir: Mustafa Kemal Koçgiri'de bağımsız Kürdistan için ayaklanan unsurları hilafet ve padişah düşmanı ilan ederek ezerken, 1925'te baş gösteren Şeyh Said ayaklanmasını, hilafet ve saltanatı geri getirmek isteyen bir hareket diye ezecektir…

Sh.43: Kürtlerin üzerine amansızca gidilmiş, darbe üzerine darbe indirilmiştir. Kürtler artık fena halde yakalanmışlardır. Şimdi Mustafa Kemal'e yaptıkları iyiliklerin, dar günlerde ona verdikleri desteğin cezasını çekiyorlardı. Kürtleri tenkil yoluyla da bitiremeyeceğini anlayan Kemalist rejim, 1934 yılında 2510 sayılı ünlü İskan Kanununu çıkartmıştır. "Kanunun esas amacının aşiretleri yerleştirmek ve toprak sahibi etmek, muhacirleri yerleştirmek ve toprak vererek kolaylıklar göstermek olduğu, topraksız köylülere toprak dağıtmak olduğu iddia edilmektedir." (İ. Beşikçi, Mecburi İskan Kanunu, s.100)

Sh.46: Kürt ulusunun önderleri ise hiçbir zaman müttefikleri olan Türklerden ayrılmayı düşünmemişlerdir. En zor anlarında yanlarında olmuşlardır. İhanet etmemişlerdir. Bunun en bariz ve tipik örneğini Kürt Teali Cemiyeti Başkanı, Osmanlı Şuray-ı Devlet Reisi ve Ayan Meclisi üyesi Seyit Abdülkadir'in, 27 Şubat 1920 tarihli İkdam Gazetesinde kendisine sorulan bir soruya verdiği cevapta görüyoruz:

Soru: Kürt ulusunun gerçek talepleri nelerdir?

Cevap: Bugün Kürtlerin ikamet ettiği beş-altı vilayet vardır. Hükümet bu vilayetlere özerklik versin. Bizim açımızdan da kendi seçtiğimiz adil ve dürüst insanlar vasıtasıyla gelişmemize imkân verilsin… Hiçbir şekilde Türklere karşı düşmanca hisler beslemiyoruz. Türkler de, kurulacak özerk hükümetin yönetiminde bizimle birlikte yer alsınlar."

1. Dünya Savaşı yıllarından bu yana Kürtlere karşı çifte standart uygulanmıştır. Kürtlere karşı sürekli politika değiştirilmiştir. Savaş yıllarında sırtları okşanan Kürtler, savaş bittikten sonra ters-yüz edilmişlerdir. Türk-Kürt diye bir ayrım yoktur artık, misak-ı milli sınırları içerisinde yaşayan herkes Türk'tür. Kürtçe diye bir dil de yoktur. Kürdistan ismi de değiştirilerek önce Vilayat-ı Şarkiye daha sonra Doğu olmuştur…

Sh.47: Düne kadar yok sayılan Kürtler bugün neden vardır? Bunun mantığı tesbit edilmezse yahut bu mantık sorguya çekilmezse, yarın ilk fırsatta inkâr fırtınası yeniden esebilir. Bu biraz da Türk aydınlarının açmazıdır. Aydının görevi resmi ideolojiyi sorgulamaktır. Resmi ideoloji paralelinde fikir üretme değildir. Aydın özgür olmalı, bağımsız olmalıdır. Fikir üretirken, resmi ideolojinin nefesini ensesinde hissetmemelidir.

Sh. 49: Tarihsel Arka Plan Kürtler ve Kürdistan/Mehmet Metiner: Günümüzde Türkiye, İran, Irak, Suriye ve Rusya topraklarında yaşayan yaklaşık 25-30 milyon nüfusa sahip Kürtler, Ortadoğu'nun en eski halklarından biridir.

Sh.53-54: Çaldıran Savaşı'ndan sonra Osmanlı Sultanı ile Kürtler arasında yapılan bu anlaşma sonucunda Osmanlı Devleti Kürdistan'da fiili olarak zaten var olan 16 özerk hükümdarlığın varlığını kabul eder. Bu özerk Kürt beyliklerinin-yönetimlerinin adları şunlardı: Cizre, Eğil, Palu, Genç, Bitlis, Hizan, Hakkâri, Mahmudi, Şehrizor, M. Yırivana, İmadiye, Asati, Tercil ve Mihriban. Bu beyliklerin içinde en güçlü olanların bütünüyle bağımsız bir statü kazandıkları, kendi adlarına para bastırdıkları ve Cuma hutbeleri okuttukları bilinmektedir. (Bkz. Doç. Dr. Fikret Başkaya, Paradigmanın İflası 'Resmi İdeolojinin Eleştirisine Giriş' Doz Y. İstanbul 1991)

Osmanlı egemenliği altında kalan Kürtler, 18. yüzyıl sonlarına kadar özerk statülerini devam ettirirler. Ancak 19. yüzyılda Osmanlı yönetiminin askeri yenilgiler yüzünden giderek gerilemesi ve iktisadi açıdan da zayıflaması, Osmanlı-Kürt ilişkilerinde yeni bir dönemin açılmasına kapı aralar. Osmanlı İmparatorluğu batıda geriledikçe Kürdistan'a mali açıdan daha çok yüklenmeye başlar. Bu tarihten itibaren Osmanlı İmparatorluğunda başlayan Batılılaşma hareketleri ve 1839 Tanzimat Fermanı sonrası Osmanlı idarecileri, tek taraflı olarak özerklik anlaşmasını ihlal ederek merkezi otoriteyi genişletmeye ve Kürt beyliklerinin içyapılarına müdahale etmeye başladılar. Bu modern devletle birlikte ortaya çıkan yeni bir durumdu. Modern merkeziyetçi bürokratik devlet düşüncesi, o dönemdeki Osmanlı iktidar seçkinlerini böylesi bir yola itiyordu. Bu cümleden olarak Osmanlı yöneticileri Kürdistan'da da merkezi otoriteye tümden bağımlı bir yapı oluşturma ve Kürdistan'ın yerel ekonomisini merkeze bağlama yoluna giderler. Bu dönemde merkezi denetim eğilimi giderek kaba kuvvet eşliğinde kendisini dayatır. Osmanlı yönetiminin Kürdistan'a dönük bu yeni politikası büyük

huzursuzluklara ve rahatsızlıklara yol açar. Aynı merkezi devlet politikası İran'da da Kürtler arasında hayli rahatsızlıklara neden olur. İran'da 1608'de Safevilerin merkezi devlet kurma politikasına karşı Kürt beylerinden Amir Han Bradost'un başkaldırdığını görüyoruz.

Sh.55: Osmanlı egemenliği altındaki Kürdistan'da bütün bir 19. yüzyıl boyunca Kürt beylerinin isyanlarına tanık olunur. Bir başka deyişle, 19. yüzyıl dönemi, Kürt emirliklerinin isyan tarihidir. Doç. Dr. Fikret Başkaya bu isyanların nedeni konusunda şunları söylemekte: "Osmanlı İmparatorluğu Batı'da toprak kaybettikçe ve sürekli savaşların finansmanı için asker ve para gereksinimi arttıkça, Kürt bölgelerine daha fazla yüklenmek durumunda kalıyordu. Bu da haraç ödemek ve Osmanlı ordusuna asker vermek istemeyen Kürt beylerini yer yer isyanlara yöneltiyordu. (Bkz. Fikret Başkaya, age. S.62)

Sh.56: 19 yüzyılda yoğun bir biçimde ortaya çıkan Osmanlı-Kürt beyleri arasındaki sorunun temelinde, Osmanlı yöneticilerinin siyasal ve ekonomik açıdan merkezi otoritelerini özerk Kürt beyliklerine rağmen oturtmaya kalkışmaları politikası yatmaktadır. İşte Osmanlı yönetiminin Kürt bölgelerine ilk defa merkezden valiler ataması bu cümledendir.

Bu dönemde patlak veren Kürt isyanları, ulusal içerikli olmaktan öte feodal içeriklidir. Feodal Kürt beyleri çıkarlarının ve özerk yönetimlerinin elden gittiğini gördükten sonra isyana kalkışmışlardır. Ancak 1880'de patlak veren Şeyh Ubeydullah isyanının amacının, Kürdistan'ın bağımsızlığını korumak olduğu belirtilmektedir. Bu açıdan ilk olarak Şeyh Ubeydullah isyanı ile Kürt başkaldırılarının ulusal bir kimliğe büründüğü söylenebilir. Bazı araştırmacılar ise Emir Bedirhan Beyin Kürt beylikleri arasında sürüp giden feodal nitelikli mücadelelere ulusal bir nitelik kazandırma uğraşı içine girdiğini belirtirler. Emir Bedirhan Beyin 1828-1829'dan sonra Osmanlı Sultanına asker vermemekte direndiği, komşusu olan diğer Kürt beylerini de buna ikna etmeye çalıştığı rivayet edilir. Emir Bedirhan Beyin egemenliği altında bulunan özerk Kürt bölgelerinin o günkü koşullarda müreffeh bir görünüme sahip olduğu zikredilir. Emir Bedirhan Beyin ülkesini iyi yönettiğini ve bu bölgelerde Batı'da rastlanmayacak bir refah seviyesinin olduğunu 1845'de Botan çayını geçerek Bedirhan Beyin bölgesini gezmeye giden bir Fransız konsolosluk memuru gözlemlerine dayanarak anlatır. Bedirhan Beyin Babıâli'ye yılda 250.000 kuruş haraç ödediği de bu Fransızın anlatımları arasında yer alır. (Bkz. Fikret Başkaya, age. S.62; Bazil Nikitin, Kürtler)[29]

Kürt Sorununa Medeniyet Perspektifinden Bakmak

Bir medeniyet çatışması var. Bize dayatılan modern uygarlık ile bu coğrafyanın köklerinde var olan İslam medeniyetinin açık/gizli çatışması söz konusu. Çatışan kesimler çok farkında olmasalar da proje sahipleri ve işbirlikçileri, yazılan senaryoyu oynatmaya devam etmektedir. İki yüz yıldır bütün dayatmalara rağmen bölge halkı modernizasyona iradi veya refleks olarak direnmeyi sürdürmüştür. Her türlü fiziki ve manevi baskılara rağmen tarihsel ve yerel değerlerine tamamen yabancılaştırılamamıştır. Köklerinden koparılamayan toplumlar, modern güç uygarlığı ve piyasa için

29 Mazlum-Der Kürd Sorunu Forumu, Sor Yayıncılık, 1.bsk. Nisan 1993 Ankara 25.sayfa

en büyük potansiyel tehlikedir. Bu coğrafyada Kürtlerin potansiyel bir tehdit ve tehlike olarak görülmelerinin en önemli nedenlerinden biri, bu yaklaşım tarzıdır. Modern Türk devletinin her şeye rağmen başaramadığı hedefleri arasında Kürtlerin modernizasyonu olmuştur. Türk modernleşmesinin bir benzeri, Kürt modernleştirmesinde de yaşanmaktadır. Yarım kalan modernizasyon projesinin hedef kitlesi Kürtlerdir. Çünkü yabancılaşmayı, Batılılaşmak olarak gören Kürtlerin beslendiği ana damarın, geleneksel de olsa İslam olduğu bilinmektedir. Gerçekten de Kürtler için batılılaşmak, modernleşmek; ait oldukları topraklarına, parçası oldukları coğrafyaya, mensubu olduğu dine yabancılaşmak demektir. Bu gerçeği görmeden, olayların nedenleri hakkında doğru değerlendirmeler yapmak mümkün değildir. Bizler ne kadar Batılılara benzemiş olursak olalım; yaşam tarzımızla, kültürümüzle kendimizi ne kadar Batı medeniyetine ait sayarsak sayalım; kendimizi ne kadar modern bir toplum, modern bir devlet olarak görürsek görelim; biz ne Batılıyız ne de Batıya aitiz, ne de Batılı olacağız. Bunlar bile tek başına çatışmaların ve sorunun nedeni olmaya yetmez mi?

Bu nedenler, medeniyet anlamında da sorun oluşturmaktadır. Medeniyet değiştirmek, kökleri olmayan toplumlar için mümkündür. Ancak kökleri bir medeniyete dayanan toplumların, tarihlerinden tamamen koparak başka bir medeniyetin parçası olmaları hiçbir zaman mümkün olmayacaktır. Modernleşme adına bize dayatılan, bundan başka şey değil. Türküyle, Kürdüyle bunun farkına varmalıyız. Kürtlerin potansiyel suçlu ilan edilmesinin temelinde bu nedenler yatmaktadır. Kürt örgüt, parti veya liderlerinin ABD veya Avrupa ülkelerinden destek almalarının olmazsa olmaz koşulu, dünyayı modern güç uygarlığına, piyasa uygarlığına eklemleme projesine hizmet etmekten geçer. Türkiye'yi yönetenlerin de batı ile ilişkileri bu temelde devam etmektedir. Bütün bunlara rağmen Türkiye halkı, medeniyet anlamında ne kadar Batılı? Bütün kurum ve kuruluşlarıyla modernleştirilmiş bir devlet olsada modern bir halktan söz edilebilir mi? Çünkü Türkler de çoğunluk olarak inkâr ve dayatmalara rağmen tarihlerinden koparılamamıştır. Hangi güç köklü Anadolu halklarını, Mezopotamya halkını köklerinden tamamen koparıp Batı medeniyetine entegre edebilir? Bu mümkün müdür? Ancak, iki yüzyıldır dayatılan budur ve yaşanan savaşlar, işgaller bu zihniyetin ürünüdür. Kürtler, modernleştirmeye boyun eğmedikleri için Türkiye'de sorun görülmüşlerdir. Kürt sorununun nedeni isyan değil; boyun eğdirme, teslim alma, köklerinden koparma istemi ve dayatmadır. [30]

30 Abdulbaki Erdoğmuş Kitabı *Mahzun Mezopotamya*, (söyleşi: Mehmet Bekaroğlu), Elips Kitap, s. 186, Ankara, 2008

Sonuç Yerine

Yaptığımız araştırma ve söyleşilerden de anlaşılacağı üzere, İslami cenahdan somut bir çözüm önerisi çıkmamakta, ama en azından sorunu tekrar okuyarak ana kaynağına dönmeye, duyarlılığı arttırarak çözüm üretmeye yönelik bir algı ve gayretin doğduğu görülmektedir. Mütefekkir/aktivist/sanatçı/siyasetçi vb. aydınlarla halkın kahir ekseriyeti sorunun kaynağında ulus-devlet paradigmasının olduğunu ve bu yapının devam ettiği sürece de çözümsüzlüğe mahkûm olduğumuzu vurgulamaktadır.

Sistemle aynı düzlemde hareket eden, devletin yanında yer alıp resmi/ideolojik/ırkçı yorumları paylaşan, tüketen İslami cemaatlerden ziyade bölgede yaşayan, İslami hassasiyeti haiz kitlelerin sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla örgütlenmesi, muhtelif faaliyetlerin ve sağduyulu bir bilincin artması gerekmektedir. Yine aynı perspektifle hayata bakan Türkiye'nin batısındaki mevzuya uzak ya da uzak bırakılmış kitlenin de konuya yönlendirilmesi, duyarlılığının arttırılması ve konuya ilişkin fikir teatisinde bulunmayı teşvik edecek meclislerin arttırılması sağlanmalıdır. Anlık tepki ve söylemlerden ziyade sorunun kaynağını görerek, tanımlayarak, toplumun her kesiminin fikrini ve katkısını alarak uzun soluklu çözüm önerileri geliştirilmelidir.

Unutulmaması gerekir ki, çözüm ne Irakın/Suriyenin/Türkiyenin parçalanmasıdır ne de mevcut sınırları değiştirmektir. Bilakis bu ülkeler ve halklar arasına konulan o sınır denilen mayınlı alanları, ulusal sınırları kaldırıp bu ülkelerin birleşip bütünleşmesidir.

Faydalanılan ve Katkıda bulunanlar;

Atasoy MÜFTÜOĞLU

Ali KAÇAR

Muhsin ARSLAN

Ayhan BİLGEN

Gözde KAYA

İbrahim Ruhullah KOCA

Mehmed Fatih ÜNAL

Mazlum-DER

Mustafa İSLAMOĞLU

Abdulbaki ERDOĞMUŞ

Cemalettin CANLI

Yusuf Kenan BEYSÜLEN

Nevzat ÇİÇEK

İsmail Raci el-FARUKİ